

Uføretrygdet som ung voksen

En sammenlikning av
uførerisikoen i 1996 og 2019

Thea Kristine Hovelsrud Sørli

Masteroppgave

Masteroppgaven er levert for å fullføre graden

Master i samfunnsøkonomi

Universitetet i Bergen, Institutt for økonomi

Juni 2022

UNIVERSITETET I BERGEN

Forord

Studien er skrevet som avsluttende del av mastergrad i Samfunnsøkonomi ved Universitetet i Bergen. Først og fremst vil jeg takke veileder, Espen Bratberg, for tidlige samtaler om tema for masteroppgaven og engasjementet i prosessen, sammen med gode tilbakemeldinger. Det må også rettes en takk til teamet i SIKT for unik tilgang til registerdata og hjelp underveis.

Takk til medstudenter ved Institutt for økonomi for en uforglemmelig studietid. Til slutt må familie og venner takkes for hjelp til korrekturlesing.

Thea Kristine Hovekrud Sørli

Bergen, 1. juni 2022

Sammendrag

Det har vært en stigende trend i antall unge uføretrygdede siden 1990-tallet. Uføretrygd har til hensikt å sikre inntekt til personer som av helsemessige årsaker ikke er i stand å delta helt eller delvis i arbeidslivet. Tidligere litteratur peker på årsaker til økningen i antall unge uføre som endringer i regelverk, helse, demografi, fullført utdanningsnivå og arbeidsmarked.

Studien undersøker om økningen i antall unge uføre fra 1996 til 2019 kan tilskrives endringer i egenskapene til forklaringsvariablene eller endringer i effekten til forklaringsvariablene på uføretrygd. For å se på gruppeforskjellene for de to årene benyttes Blinder-Oaxaca dekomponering. Hovedfunnet i analysen er at endringer i effekten til forklaringsvariablene på uføretrygd er årsaken til økningen i uføreratene. Det å ha grunnskole som høyeste registrerte utdanning eller være kvinne økte uføreratene i større grad i 2019 enn i 1996. Samtidig som det å ha høyere utdanning eller innvandringsbakgrunn reduserte uføresannsynligheten. Resultatene fremhever at det er endringen i effekten av å ha grunnskole som høyeste registrerte utdanning som er bekymringsfullt for utviklingen i uføreratene for unge voksne.

Datamaterialet som brukes i studien er registerdata fra Statistisk sentralbyrå og er tilgjengelig gjennom analyseverktøyet microdata.no.

Microdata.no versjon 13 og Excel er benyttet som verktøy til statistiske beregninger.

Innholdsfortegnelse

1	Innledning	1
2	Bakgrunn	3
2.1	Vilkår	3
2.2	Utviklingen i trygdeordningen uføretrygd	4
2.3	Utviklingen i uføreratene	6
3	Teori	8
3.1	Arbeidstilbud	8
3.2	Privat forsikring	11
4	Litteratur	13
5	Data og metode	15
5.1	Økonometrisk metode	15
5.1.1	Lineær sannsynlighetsmodell	15
5.1.2	Blinder-Oaxaca dekomponering	17
5.2	Microdata.no	19
5.3	Data	21
5.4	Deskriptiv statistikk	22
5.4.1	Forklaringsvariabler	23
5.4.2	Avhengig variabel	27
6	Analyse	36
6.1	Resultater lineær sannsynlighetsmodell	37
6.1.1	Regresjonsresultater for alle uføre	37
6.1.2	Regresjonsresultater for nye uføre	41
6.2	Resultater Blinder-Oaxaca dekomponering	44
6.2.1	Dekomponeringsanalyse for alle uføre i perioden 1996-2003	45
6.2.2	Dekomponeringsanalyse for nye uføre i perioden 1996-2003	47
6.2.3	Dekomponeringsanalyse for alle uføre i perioden 1996-2019	49
6.2.4	Dekomponeringsanalyse for nye uføre i perioden 1996-2019	52
7	Diskusjon	55
8	Avslutning	59
	Litteraturliste	61
	Appendiks	66

Tabell

Tabell 5.1 Oversikt forklaringsvariabler	23
Tabell 5.2 Deskriptiv statistikk populasjon 25-34 år, andel	26
Tabell 5.3 Fordelingen populasjon 25-34 år, alle uføre og nye uføre	27
Tabell 5.4 Fordeling kjønn 25-34 år, alle uføre og nye uføre	31
Tabell 5.5 Fordeling utdanningsnivå 25-34 år, alle uføre	32
Tabell 5.6 Fordeling innvandring 25-34 år, alle uføre	33
Tabell 5.7 Fordeling sivilstatus 25-34 år, alle uføre	33
Tabell 5.8 Fordeling sosial bakgrunn 25-34 år, alle uføre	34
Tabell 6.1 Lineær sannsynlighetsmodell 25-34 år, alle uføre	37
Tabell 6.2 Lineær sannsynlighetsmodell 25-34 år, nye uføre	41
Tabell 6.3 Dekomponering 1996-2003, alle uføre	46
Tabell 6.4 Dekomponering 1996-2003, nye uføre	48
Tabell 6.5 Dekomponering 1996-2019, alle uføre	50
Tabell 6.6 Dekomponering 1996-2019, nye uføre	53
Tabell A.1 Dekomponering enkelteffekter 1996-2003, alle uføre	66
Tabell A.2 Dekomponering enkelteffekter 1996-2003, nye uføre	67
Tabell A.3 Dekomponering enkelteffekter 1996-2019, alle uføre	68
Tabell A.4 Dekomponering enkelteffekter 1996-2019, nye uføre	69

Figur

Figur 2.1 Personer 18-29 år med varig uføretrygd i antall og andel ved utgangen av året i prosent av befolkningen	6
Figur 3.1 Individets arbeidstilbud	9
Figur 5.1 Alle uføre 25-34 år, antall og prosent	28
Figur 5.2 Nye uføre 25-34 år, antall og prosent	29
Figur 5.3 Alle uføre 18-67 år, antall	30
Figur 5.4 Andel uføre etter alder, prosent	31
Figur 5.5 Inntekt to år før innvilget uføretrygd etter grunnbeløpet i folketrygden	34
Figur 6.1 Marginaleffekter for alder, alle uføre	39
Figur 6.2 Marginaleffekter for alder, nye uføre	43

1 Innledning

Over ti prosent av den norske befolkningen mellom 18 og 67 år var mottakere av uføretrygd i 2019 (Ellingsen, 2019). Antall mottakere tilsvarte mer enn 350 000 personer. Utviklingen i antall nye mottakere blant unge voksne er bekymringsfull om trenden fortsetter. I 2019 var antall mottakere av uføretrygd bland aldergruppen 25 til 34 år kommet opp i totale 26 231 personer. Dette tilsvarer 3,5 prosent av befolkningen i aldergruppen 25 til 34 år (Statistisk sentralbyrå, 2021). Årsakene til veksten i uføretrygd er sammensatt. Noen av faktorene som ofte nevnes er helse, demografi, utdanning, arbeidsmarkedet, økonomiske insentiver og regelverk (Bragstad, 2018; Bråten & Sten-Gahmberg, 2022).

Uføretrygd har til hensikt å sikre inntekt til personer som av helsemessige årsaker ikke er i stand til å delta helt eller delvis i arbeidslivet.

Konsekvensen av økningen i antall unge uføre er ikke bare en kostnad for staten, men også en påkjenning for individene. For staten er antall mottakere av uføretrygd og andre trygdeordninger en kostnad. Individene kan oppleve kostnader i form av psykisk påkjenning og det å falle utenfor i samfunnet. At individer faller utenfor arbeidslivet, er samtidig et tap med tanke på humankapital og velferdsøkning for landet. Samfunnet og politikere har økt fokus på utenforskap og den kostnaden det gir. Investeringer i humankapital er drivkraften til økonomisk vekst (Meld. St. 14 (2020–2021)). Økningen i unge uføre kan lede til større tap i mulig verdiskaping om de forblir på trygdeordninger resten av livet. Selv om Norge har et velfungerende trygdesystem, er det en bekymringsverdig økning i antall unge uføre.

Formålet med oppgaven er å undersøke hvordan sannsynligheten for å bli uføretrygdet for unge voksne er endret fra 1996 til 2019. Hovedanalysen er gjennomføres for årene 1996 til 2019 og en delanalyse gjennomføres for endringer mellom 1996 og 2003. Registerdata fra Statistisk sentralbyrå er benyttet i analyseverktøyet microdata.no til å gjennomføre analysen. Tilgangen på registerdata i microdata.no for hele befolkningen gir en unik mulighet til å se nærmere på problemstillingen. Analysen er gjennomført med en lineær sannsynlighetsmodell og Blinder-Oaxaca dekomponering. Metoden vil avdekke om det er endringer i egenskapene til befolkningssammensetningen eller endringer i effektene til befolkningssammensetningen på uføretrygd som medvirker til endret uføresannsynlighet.

Studien er bygd opp ved at kapittel 2 tar for seg vilkår for uføretrygd, historiske endringer i uføretrygden, og utviklingen for den aktuelle tidsperioden. Kapittel 3 viser økonomisk teori

Innledning

om arbeidstilbud og privat forsikring som vi kan knytte til uføretrygd. Litteraturgjennomgang om årsaker til endringer i uføreratene vil presenteres i kapittel 4. Kapittel 5 tar for seg økonometrisk metode, analyseverktøyet microdata.no, design av data, og deskriptiv statistikk. Datasettet og den økonometriske metoden som er beskrevet i kapittel 5 ligger til grunn for analyse i kapittel 6. I kapittel 7 og 8 vil det henholdsvis avsluttes med diskusjon og konklusjon.

2 Bakgrunn

Folketrygdloven har som formål «å gi økonomisk trygghet ved å sikre inntekt og kompensere for særlige utgifter ved arbeidsløshet, svangerskap og fødsel, aleneomsorg for barn, sykdom og skade, uførhet, alderdom og dødsfall», jf. Folketrygdloven § 1-1 (Folketrygdloven, 1997). Uføretrygd er en del av folketrygden sammen med stønadsordninger som blant annet alderpensjon, arbeidsavklaringspenger, sykepenger, svangerskap og fødsel, og arbeidsledighet.

2.1 Vilkår

Formålet med uføretrygd er i henhold til Trygdloven § 12-1 «å sikre inntekt for personer som har fått sin inntektsevne varig nedsatt på grunn av sykdom, skade eller lyte» (Folketrygdloven, 1997). Vilkårene for oppfylt rettighet til uføretrygd er gitt av Folketrygdloven, jf. §§ 12-2 til 12-7 (Folketrygdloven, 1997). Personer som har rett på uføretrygd må være mellom 18 og 67 år, og sykdom og/eller skade er hovedgrunnen til nedsatt inntektsevne. Hovedregelen er at inntektsevnen må være varig nedsatt med minst 50 prosent som et resultat av sykdom og/eller skade. Unntaket er om personen er mottaker av arbeidsavklaringspenger på tidspunktet det søkes og her vil det være tilstrekkelig med en varig nedsatt inntektsevne på 40 prosent. Søkes det om uføretrygd med en godkjent yrkesskade eller yrkessykdom er 30 prosent varig nedsatt inntektsevne tilstrekkelig. Det kreves at personen har vært medlem av folketrygden i de siste fem årene før sykdom og/eller skade. Siste kravet er at hensiktsmessig behandling og arbeidsrettet tiltak må være gjennomført.

Uføretrygd avhenger av den tapte inntektsevnen til personen og dette påvirker retten om gradert uføretrygd eller 100 prosent uføretrygd. Siden uføretrygd er en langtidsytelse i folketrygden vil personer motta stønaden frem til de får tilbake inntektsevnen eller går over til alderpensjon.

Beregning av uføretrygden baseres ut fra 66 prosent av gjennomsnittsinntekten de beste tre årene av de siste fem årene før sykdom og/eller skade. Inntekten blir regnet om til dagens verdi. I beregningene er det kun opp til seks ganger grunnløpet (G) som telles som årlig inntekt. Grunnbeløpet blir årlig justert og i 2019 tilsvarte 1 G 99 858 kroner (NAV, 2021a). Til sammenligning var grunnløpet i 1996 på 41 000 kroner. For personer med lav eller ingen inntekt har man rett til en minsteytelse. I 2019 var minsteytelsen for en som bor sammen med ektefelle eller samboer på 2,28 G og for andre var minste årlige ytelse på 2,48 G (Arbeids- og sosialdepartementet, 2019). Det skal være økonomisk fordelaktig å jobbe ved siden av

uføretrygd, men det er satt en øvre grense for arbeidsinntekt før uføretrygden justeres ned. Det er mulig å tjene opp til 0,4 G i året uten at det påvirker utbetalingene og opp til 1 G om man har fått innvilget tiltaket «varig tilrettelagt arbeid»¹ (NAV, 2020). For personer på gradert uføretrygd blir det satt en individuell inntektsgrense. Regjeringen Støre ønsker å innføre en aktivitetsform for at nye uføretrygdede i større grad kan kombinere arbeid med trygd (Arbeiderpartiet & Senterpartiet, 2021). Dette er et tiltak som i første omgang vil rettes mot de unge.

For unge personer er det utarbeidet egne regler for å legge til rette for at vilkårene for innvilget rettighet til uføretrygd oppfylles (NAV, 2021b). Begrunnelsen for reglene er begrenset mulighet for opparbeidet inntekt for unge personer som er i utdanning, nylig fullført utdanning eller vært yrkesaktive i en kort periode. Vilket for unge uføre er at personen må ha vært under 26 år ved tidspunkt for alvorlig og varig sykdom. Sykdommen må være dokumentert av en lege eller spesialist før fylte 26 år. Siste vilkåret for innvilget rettighet til uføretrygd som ung voksen er om man søker før fylte 36 år og har vært mer enn 50 prosent yrkesaktiv etter fylte 26 år.

Ved oppfylte vilkår vil unge uføre sikre seg en minstesats for uføretrygd. Størrelsen på stønaden regnes ikke av tidligere inntekt, men minstesatsen avhenger av sivilstand. Som ung ufør og enslig er minstestytelsen på 2,91 G og for de som lever sammen med ektefelle eller samboer vil man få utbetalt 2,66 G (NAV, 2021b).

2.2 Utviklingen i trygdeordningen uføretrygd

Sosiale trygdeordninger i Norge har historie tilbake til 1894 med ulykkesforsikring, som senere har utviklet seg til det vi i dag kjenner som uføretrygd. Historisk utvikling for trygdeordningen uføretrygd er basert på Bay et al. (2019). Innføringen av ulykkestrygd i 1894, som den første trygden i Norge, kan ses på som starten for moderne norske velferdsstat.

Folketrygden som forsikringsordning ble innført i 1967 og var gjeldende frem til den ble erstattet av Folketrygdloven i 1997. Som en del av overgangen til Folketrygdloven i 1997 ble flere regelendringer vedtatt, blant annet endring av nedre aldersgrense for innvilget uføretrygd

¹ Varig tilrettelagt arbeid er et tiltak i arbeidsmarkedet for mottakere av uføretrygd. Arbeidsgivere kvalifiserer og tilrettelegger arbeidsoppgaver for å bidra til å utvikle ressursen til mottakerne NAV. (2022b). *Varig tilrettelagt arbeid i ordinær virksomhet (VTA-O)*. <https://www.nav.no/no/bedrift/inkluderende-arbeidsliv/varig-tilrettelagt-arbeid-i-ordinaer-virksomhet-vta-o>.

fra 16 til 18 år og aldersgrensen i unntaksregelen for unge uføretrygdete ble hevet fra 24 til 26 år.

En av de større endringene i organiseringen av uføretrygd i nyere tid er innføringen av tidsbegrenset uførestønad i 2004. Tidsbegrenset uførestønad ble innvilget til personer som oppfylte vilkårene for uførepensjon, men det var mulighet for forbedret inntektsevne i fremtiden. Begrunnelsen bak innføringen av tidsbegrenset uførestønad var å forsøke og hindre varig uføretrygd, og begrense veksten i antall uføre. Økningen i nye uførepensjonister på 1990-tallet ledet til tiltaket tidsbegrenset uførestønad med mål å redusere antall uførepensjonister. Det var spesielt rettet mot unge personer som skulle få en midlertidig uføreytelse om de tidligere hadde vært sterkt tilknyttet arbeidsmarkedet og fremtidig arbeidsevne kunne endres. Personer som i et år hadde mottatt sykepenger ble normalt fulgt opp med en periode der de mottok rehabiliteringspenger eller attføringspenger for å se om personen var i stand til å gjenoppta arbeid. Om personen ikke var i stand til å komme seg tilbake til arbeidslivet ble det innvilget en tidsbegrenset uførestønad eller varig uførepensjon (NOU 2013: 12).

Arbeidsavklaringspenger ble i 2010 innført for å avskaffe rehabiliteringspenger, attføringspenger og tidsbegrenset uførestønad. Arbeidsavklaringspenger hadde hovedregel for mottak av ytelsen i fire år, men lovendring i 2018 reduserte varighetsperioden til tre år (Arbeids- og velferdsetaten, 2022a). Arbeidsavklaringspenger ble en del av endringen som skjedde under NAV-reformen i 2006. NAV-reformen gikk ut på at velferdstilbudene skulle behandles av én etat² med hensikt å redusere behandlingstiden og redusere antallet i yrkesaktiv alder som ikke var del av arbeidslivet (Arbeidsdepartementet, 2017). Reformen skulle få flere ut i arbeid og færre på trygd.

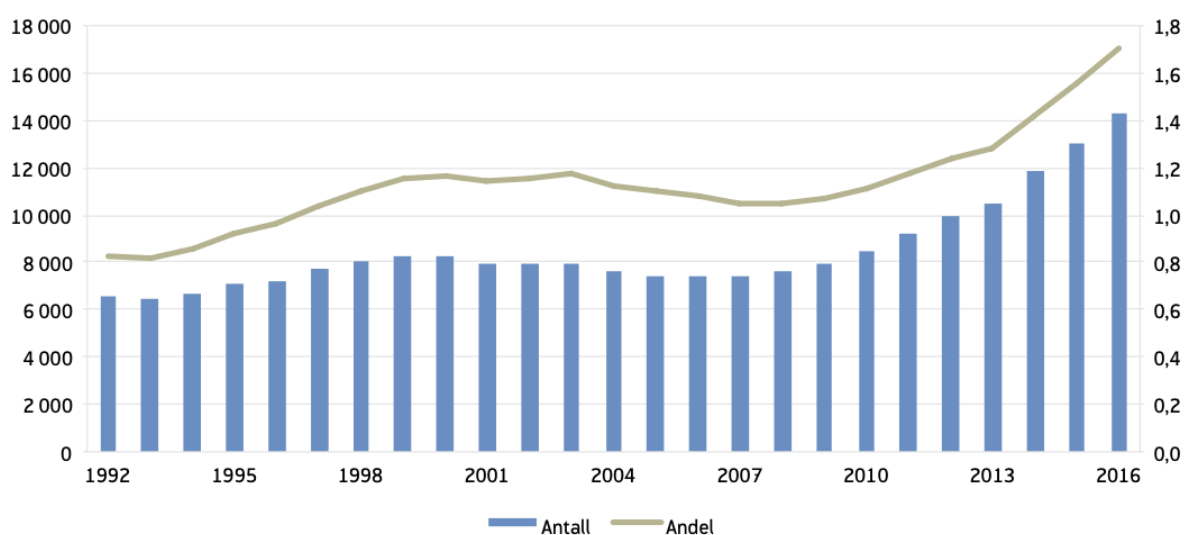
I 2015 endret trygdeordningen navn fra uførepensjon til uføretrygd. Begrunnelsen bak navendringen var at uføreytelsen ikke lenger skulle beregnes som en pensjon. Beregningen av uføretrygd skulle kun baseres på de tre beste av de siste fem årene før sykdom og/eller skade og ikke lenger på inntekten i hele yrkeskarrieren. Ved å gå over til nye beregninger skulle også uføretrygd skattes som lønn. Som en kompensasjon for skatteplikten ble brutto uføretrygd og minsteytelse økt. Uførereformen i 2015 skulle gjøre det enklere å kombinere arbeid sammen med trygdeordningen.

² A-etaten og trygdeetaten ble slått sammen til en ny Arbeids- og velferdsetat, og i forpliktende partnerskap med den kommunale sosialtjenesten utgjør dette arbeids- og velferdsforvaltningen (NAV).

2.3 Utviklingen i uføreratene

Utviklingen i antall uføretrygdene de siste tiårene tilsier stigende trend i antall mottakere. Totalt for befolkningen i alderen 18 til 67 år var det 352 200 mottakere av uføretrygd i utgangen av 2019 og dette tilsvarte 10,3 prosent av befolkningen i samme alder (Ellingsen, 2019). Trenden i antall uføre av befolkningen har vært stigende fra starten av 2000-tallet. Selv med stigende trend er det observert nedgang i antall mottakere for aldergruppene over 50 år (Ellingsen, 2019). Dette indikerer at det er større økning i antall mottakere for de yngre aldersgruppene.

Studiet fokuserer på unge uføre og videre utledning av uføreratene vil basere seg på aldersgruppen under 40 år. Utviklingen i unge uføre har vært bekymringsfull spesielt de siste 10 årene. Bragstad (2018) ser på utviklingen i unge voksne i alderen 18 til 29 år mellom 1992 og 2016, og utviklingen i antall og andel mottakere av varig uføretrygd er oppsummert i figur 2.1. Antall uføre mellom 1992 og 2016 har mer enn doblet seg samtidig som vi ser at det var en nedgang i mottakere på starten av 2000-tallet. Nedgangen skyldes endringer i regelverk og befolkningsvariasjon (Bragstad, 2018). Utviklingen i antall unge uføre etter 2016 har vært i sterk vekst og i 2019 var det totalt 26 231 mottakere i aldersgruppen 25 til 34 år (Statistisk sentralbyrå, 2021).

Figur 2.1 Personer 18-29 år med varig uføretrygd i antall og andel ved utgangen av året i prosent av befolkningen

Fra «Vekst i uføretrygding blant unge» av T. Bragstad, 2018, *Arbeid og velferd 2*, s 70. (<https://www.nav.no/no/nav-og-samfunn/kunnskap/analyser-fra-nav/arbeid-og-velferd/arbeid-og-velferd/vekst-i-uforetrygding-blant-unge>)

Årsaksforklaringene til økningen i uføretrygd er sammensatt. Veksten i antall uføre blir i litteraturen forklart med en kombinasjon av endringer iblant annet regelverk, demografi, helse, utdanning, arbeidsmarkedet og økonomiske insentiver, og vil bli nærmere omtalt i kapittel 4.

Utgiftene til uføretrygden som andel av folketrygden har holdt seg stabil på rundt 20 prosent fra slutten av 1990-tallet til 2019. Av de totale utgiftene (utenom petroleum) har utgiftene til folketrygden økt fra 30 prosent i 2000 til 35 prosent i 2019 (Prop. 1 S (2009-2010); Prop. 1 S (2018-2019); St.prp. nr.1 (1999-2000)). Utgiftene til uføretrygden har holdt seg konstant i Folketrygden, men økningen i utgiftene til folketrygden indikerer at utgiftene til uføretrygd har steget tilsvarende.

3 Teori

I dette kapittelet fremstilles økonomisk teori om arbeidstilbud og uføretrygd som privat forsikring. Økonomisk teori om arbeidsmarkedet baseres på Borjas (2016).

3.1 Arbeidstilbud

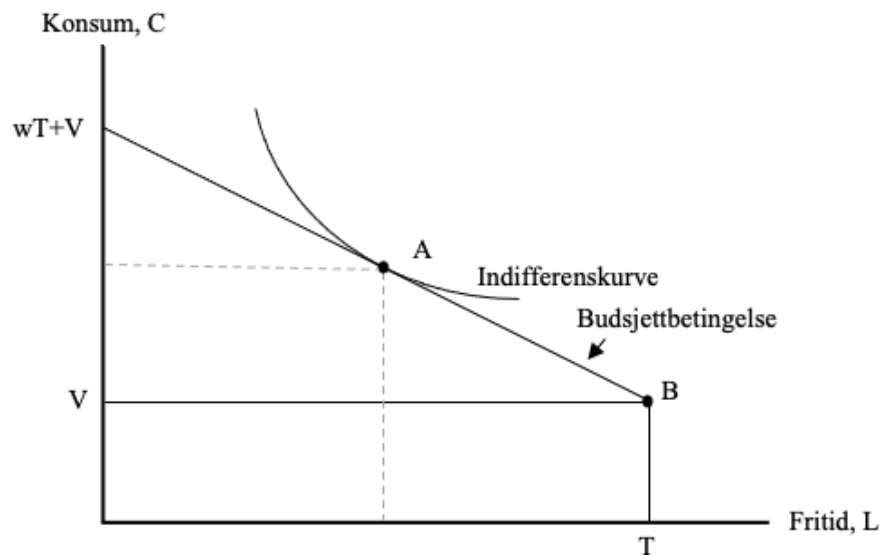
Rammeverket som benyttes til å studere arbeidsmarkedstilbudet baseres på en nyklassisk modell om valget mellom arbeid og fritid. I modellen antas det at individet har preferanser over konsum, C , og fritid, L . Alle individer har en individuell preferanse over konsum og fritid. Den enkleste modellen for arbeidstilbud antar at individet ikke sparer og all inntekt går til konsum. Konsum og fritid er betinget på individets tid og inntekt. Inntekt kan komme fra arbeidsinntekt som avhenger av antall arbeidstimer, h , og lønnsats, w , eller fra arbeidsfri inntekt, V . Arbeidsfri inntekt kan være blant annet arv, avkastning fra formue eller trygdestønad. Konsum avhenger av samlet inntekt. Individet har en gitt tid, T , som kan fordeles mellom arbeid og fritid. Fritid antas å være et normalt gode og individet har preferanser for mer fritid ved økt inntekt. Om individet øker antall timer til fritid må arbeidstid reduseres tilsvarende. Sammenhengen tilsier at økt fritid reduserer antall arbeidstimer og dermed reduserer inntekt. Inntekt blir alternativkostnaden til fritid. Individets preferanser over konsum og fritid påvirker hvor mye av inntekten individet er villig til å gi opp for å få mer fritid. Om individet velger å bevilge hele sin tid til fritid vil inntekten kun bestå av den arbeidsfrie inntekten.

Individets optimale fordeling av arbeid og fritid avhenger av individets budsjettbetingelse og preferanser. Budsjettbetingelsen viser til hvor mye individet kan konsumere gitt tiden som fordeles mellom arbeid og fritid. Individet har kun mulighet til å velge kombinasjoner av arbeid og fritid som ligger på eller under budsjettbetingelsen. Økning i tid satt av til fritid vil redusere arbeidsinntekten og individet kan konsumere mindre. Budsjettbetingelsen er gitt ved;

$$C = (wT + V) - wL \quad (3.1)$$

Individet får økt konsum ved antall arbeidstimer til gitt timelønn og arbeidsfri inntekt, og redusert konsum gjennom fritid til gitt timelønn. Videre har individet preferanser over kombinasjonen av arbeid og fritid som vil maksimere nytte. Individets preferanser kan fremstilles med en indifferenskurve. Helningen på indifferenskurven viser hvor mye individet er villig til å gi opp av det ene godet for å få en enhet mer av det andre. Preferansene sier hvor

mye inntekt individet er villig til å gi opp for å få mer fritid eller omvendt. Individet tar først stilling til å arbeide eller ikke å arbeide, og om personen velger å arbeide vurderes antall arbeidstimer. Fremstillingen av individets arbeidstilbud er vist i figur 3.1. Om personen har valgt å arbeide vil optimal tilpasning for individet være i punkt A i figur 3.1. Tilpasningen er den fordelingen mellom arbeid og fritid som gir høyest nytte gitt begrensningene i budsjettbetingelsen.

Figur 3.1 Individets arbeidstilbud

Reservasjonslønnen viser til den minste lønssatsen som gjør individet villig til å arbeide. Til denne lønssatsen er individet indifferent mellom å arbeide og ikke å arbeide. Individet vil ha et konsum som er lik den arbeidsfrie inntekten og fritid er lik tidsressursen. Reservasjonslønnen avhenger av preferanser og den arbeidsfrie inntekten. Økt reservasjonslønn kan lede til at en større andel av arbeidsstyrken blir indifferente mellom å tilby arbeid eller ikke. Helse kan være en faktor som påvirker individets preferanser over arbeid og fritid. Nyttefunksjonen kan betinges på helse. Dårligere helse kan gjøre at individet i mindre grad er i stand til å arbeide og vil ha sterkere preferanser for fritid.

Individets preferanser over konsum og fritid kan påvirkes om individet er mottaker av uføretrygd. Om individet ikke er i stand til å arbeide på grunn av sykdom og/eller skade vil uføretrygd være alternativet som gir individet inntekt til konsum. Vi er interessert i den indre løsningen om individet arbeider eller ikke arbeider. Uføretrygdede vil tilpasse seg der konsum er lik den arbeidsfrie inntekten. Ved innvilget uføretrygd er det mulig til å arbeide opp til et gitt inntektsnivå og det oppfordres til å arbeide sammen med mottak av stønad om individet

har kapasitet. For noen uføretrygdede kan det være at det ikke er en reel valgmulighet å arbeide som følge av helsetilstand. Produktet av arbeidsfri inntekt og arbeidstimer til gitt lønnsats vil gi høyere konsummuligheter for individet. Kombinasjon av uføretrygd og arbeid kan lede til en ikke-lineær budsjettbetingelse for individet. Ikke-lineær budsjettbetingelse har knekkpunkt som reflekterer ulik helning og forskjellige lønnsatser. Tidligere nevnt i kapittel 2.2 hadde uførereformen i 2015 formål å gjøre det enklere å kombinere arbeid med trygdeordningen. En endring i lovverket for maksimalt antall arbeidstimer vil være med på å endre budsjettbetingelsen.

Uføretrygdet individ som arbeider kan verdsette fritid høyere ved endret helsetilstand. Dette individet vil ha en bratt indifferenskurve som krever en større endring i konsum for å være villig til å gi opp en enhet av fritid. Økt dekningsgrad for uføretrygdede vil føre til økt arbeidsfri inntekt og reservasjonslønnen øker.

Arbeidstilbudet avhenger av arbeidsfri inntekt og lønnsatsen. Endringer i arbeidstilbudet kan lede til en inntektseffekt og/eller substitusjonseffekt i modellen. Budsjettbetingelsen påvirkes om den arbeidsfrie inntekten endres. Antar vi økning i arbeidsfri inntekt vil det kun oppstå en inntektseffekt, der individets inntekt økes gitt samme antall arbeidstimer. En økning i lønnsatsen gir høyere inntekt for hver arbeidstime og individet vil få økt nytte. Inntektseffekten viser at til samme antall arbeidstimer vil individet få mer inntekt og individet vris i retning av mer fritid. Individet kan få mer fritid til samme inntektsnivå som før lønnsøkningen. Substitusjonseffekten tilsier at individet vil gå glipp av høyere inntekt ved å velge en enhet mer av fritid og individet vil substituere seg bort fra godet som er blitt relativt dyrere. Dette kan lede til at individet ønsker å øke antall arbeidstimer og i så tilfelle går inntektseffekten og substitusjonseffekten i motsatt retning, og totaleffekten av en endring i lønnsatsen er usikker. Det er vanlig å anta at substitusjonseffekten er den dominerende effekten i økonomisk teori (Bratberg et al., 2001).

Individets preferanser kan avhenge av faktorer som blant annet alder, kjønn, utdanning, erfaring og miljø. Alder kan påvirke preferansene gjennom jo eldre man bli, jo mer verdsettes fritid. Dette kan gjøre at helningen på indifferenskurven endres med alderen. Økt lønnsats kan også henge sammen med økt alder og mer erfaring. Utdanning kan påvirke preferansene gjennom muligheter i arbeidsmarkedet og tilhørende lønnsats. Familieforhold som barn kan gjøre preferansene for fritid større og dette er økende jo mindre barna er. Dette er forhold som kan påvirke reservasjonslønnen og villigheten til å gå ut i arbeid. For kvinner er det vist at

reservasjonslønnen øker jo mindre barna er og jo flere barn det er i familien (Strøm, 1998). Sivilstatus kan gir dobbel inntekt for husholdningen som kan endre preferansene for arbeid.

3.2 Privat forsikring

I økonomisk teori kan uføretrygd fremstilles som en privat forsikringsordning. Individet er medlem av folketrygden og får utbetalt en trygdestønad basert på den tapte inntektsevnen som følge av sykdom og/eller skade. Forsikringspremien betales over skatteseddelen og trekkes i hovedsak som trygdeavgift på lønn eller pensjon. Organiseringen av folketrygden som forsikringssystem skiller seg ved at i hovedregel er alle som er bosatt i Norge medlem. Folketrygden forsikrer flere goder som blant annet sykdom, arbeidsledighet, dødsfall og uføretrygd.

Optimal funksjon for en forsikringsordning krever perfekt informasjon i markedet og lik fordeling av risiko mellom alle forsikringstakere. Kjent problem innenfor privat forsikring er asymmetrisk informasjon i markedet og det er forskjellig informasjonsgrunnlag mellom forsikringstakeren og forsikringsselskapet. Asymmetrisk informasjon er i økonomisk teori en markedssvikt. Markedssvikt leder til ineffektive markeder og ikke samfunnsøkonomisk optimale løsninger. Asymmetrisk informasjon som markedssvikt kan forbedres gjennom strengere reguleringer for informasjonsinnhenting i markedet.

Asymmetrisk informasjon er i denne sammenhengen at forsikringstakeren er den eneste som kjenner til egen uførerisiko og belastningen av sykdom og/eller skade. I et perfekt system vil kun de som er reelt uføre motta stønaden. Realiteten er at det er skjevheter i markedet og individer kan ha insentiver til å fremstille egen helse dårligere for å ikke å ta del i arbeidslivet. Om dekningsgraden er relativt lik eller høyere enn arbeidsinntekten kan individet ha insentiver til å vri eget arbeidstilbud over til trygdeordningen.

Ugunstig utvalg, moral hazard, atferdsrisiko og rapporteringsrisiko kan forklare asymmetrisk informasjon i privat forsikring (Bay et al., 2019; Bratberg et al., 2001). Individene i markedet har ulik uførerisiko og forsikringsselskapet har ikke kjennskap til risikonivået til hvert individ. Forsikringsselskapet vil basere sine utregninger på den gjennomsnittlige risikoen. Individer med lavere risiko enn den gjennomsnittlige verdien vil vurdere om de har betalingsvilje når forsikringspremien er høyere. Om de med lav risiko trekker seg ut av markedet vil forsikringspremien øke. Dette gjør at forsikringsselskapet sitter igjen med et ugunstig utvalg

med individer som har høy uførerisiko. I siste instans kan dette lede til svikt i forsikringsmarkedet. Obligatorisk forsikringsordning vil gjøre at ugunstige utvalg faller bort.

Asymmetrisk informasjon kan videre forklares med moral hazard. Moral hazard vil si at det er asymmetrisk informasjon om hva et individ gjør. Individet handler forskjellig om risikoen ligger fullstendig på en selv eller delt med forsikringsselskap. Uføretrygd kompensere ikke 100 prosent av den tapte inntektsevnen og fordeler risikoen mellom individet og forsikringsselskapet. Individet kan ex ante gjøre for lite for å holde en god helse eller bli i arbeidsmarkedet. Ex post kan individet undertrykke egen arbeidsevne og mulighetene til å ta del av markedsmarkedet. Dette er informasjon som er vanskelig for forsikringsselskapet å fange opp.

Atferdsrisiko er når sannsynligheten for at et uhell inntreffer påvirkes av forsikringsselskapet. For uføretrygd som sosial forsikring vil det være fordeler knyttet til forebygging av uføretrygd som et resultat av helsetap. Innføring av andre reformer som tidsbegrenset uførestønad og overgangen til arbeidsavklaringspenger kan ses på som forebyggende faktorer. Forsikringsselskapet kan ha problemer knyttet til å observere forsikringstilfellet for uføretrygd og dette omtales som rapporteringsrisiko. Det oppstår asymmetrisk informasjon mellom forsikringstakeren og forsikringsselskapet i vurderingen av skadeomfanget og tilpasset utbetaling. Utviklingen innenfor kartlegging av diagnoser kan lede til økt problem med rapporteringsrisiko.

Det som gjør uføretrygd til en offentlig trygdeordning og ikke en privat forsikring er argumenter om fordelingshensyn. I privat forsikring må individet selv tegne forsikringen og forskjeller i samfunnet kan oppstå mellom de som har råd til dette.

4 Litteratur

I dette kapittelet vil tidligere studier på årsaker til endringer i uføretrygden presenteres. Mye av litteraturen over årsaker til endringer i uføreandelen baseres på alle som har rettighet til innvilget uføretrygd, men temaet rettet mot unge uføre er voksende.

Uføretrygd er ikke særnorsk og vi kan finne tilsvarende ordninger i resten av verden. Liknende overføringer omtales som sosialforsikring (Bay et al., 2019). Norge toppet i 2017 listen over prosentandel av befolkningen på uføretrygd blant OECD-land³ (OECD, 2019). OECD fremhever økningen i antall uføretrygdede under 54 år og veksten forklares med økningen i psykisk helse. Samtidig vektlegger OECD at det høye norske nivået av uføretrygd ikke reflekterer befolkningens helse, men er en kombinasjon av strukturelle faktorer og politikk.

Bragstad (2018) påpeker bekymring i økningen av antall unge uføre fra begynnelsen av 1990-tallet og mener den sterke veksten er en kombinasjon av endringer i regelverk, helse og demografi. En nylig utgitt studie av Bråten og Sten-Gahmberg (2022) forklarer økning i unge uføre fra tidlig 2000-tall til 2017 med helse, færre fullfører utdanning og krevende arbeidsliv, men presiserer at tilstrømmingen tilskrives flere sammensatte faktorer. Det trekkes frem at flere som får innvilget uføretrygd har utviklingshemning, autisme, angst-, depresjon- og atferdslidelser. For aldergruppen 25 til 29 år er årsaker til uføretrygd hovedsakelig alvorlige psykiske lidelser som utviklingsforstyrrelser, atferds- og personlighetsforstyrrelser og depresjons og angstlidelser (Brage & Thune, 2015). En viktig årsak til økningen i unge uføre, spesielt de under 20 år, er økningen i levendefødte og flere som overlever med lidelser som vil hindre potensiell forsørgelse gjennom eget arbeid (Bragstad, 2018). Samtidig er det ingen indikasjon på at folkehelsen i befolkningen som helhet har blitt svekket (Bratsberg & Røed, 2011; Fevang & Røed, 2006).

Litteratur kan tyde på at utdanning har en sterk påvirkning på sannsynligheten for å bli uføretrygdet. Basert på høyeste registrerte utdanning i 2017 var 20 prosent av de med grunnskole som høyeste registrerte utdanning uføretrygdet (NOU 2019: 7, 2019). Fevang og Røed (2006) viser at sannsynligheten for å bli uføretrygdet er høyere jo lavere utdanning individet har. For unge uføre i alderen 25 til 29 år ligger andelen som fullfører grunnskolen på nivå med resten av jevnaldrende befolkning, men andelen som fullfører videregående skole har

³ Data for Norge inkluderer arbeidsavklaringspenger og uføretrygd.

falt fra 50 prosent for nye uføre i 2002 til 26 prosent i 2017 (Bråten & Sten-Gahmberg, 2022). Tendensen tilsier at utdanningsnivået er blitt dårligere for unge uføretrygdede. Statistikk viser at det er 20 prosent som ikke fullfører videregående skole i løpet av fem-seks år (Statistisk sentralbyrå, 2022c).

Tilknytting til arbeidsmarkedet årene før uføretrygd har blitt svakere for unge i alderen 25 til 29 år mellom 2010 og 2017 (Bråten & Sten-Gahmberg, 2022). Det er flere som får innvilget uføretrygd uten at de tidligere har tatt del av arbeidslivet (Fedoryshyn, 2019). Reduksjonen i arbeidsdeltakelse for uføre kan også ses i sammenheng med dårligere skoleresultater og individene er i mindre grad kvalifisert for tilgjengelig arbeid. Kostøl og Mogstad (2014) studerer økonomiske insentiver for at uføretrygdede skal ta del av arbeidslivet. Resultatene fra studiet tilsier at uføretrygdede i alderen 18 til 40 år påvirkes av økonomiske insentiver og det kan mulig være med på å øke arbeidsdeltagelsen. Bragstad og Hauge (2008) viser at geografiske variasjon i uførepensjon mellom 1997 og 2004 kan forklares med ulik uføretilbøyelighet i befolkningen. Kommuner som har høy uføretilbøyelighet har en befolkning med kjennetegn som høyere alder, lav utdanning, lav inntekt og høy arbeidsledighet. Tilknytningen til arbeidslivet kan dermed variere geografisk.

Dahl et al. (2014) indisier at tilknytning til en velferdsordning i en generasjon fører til velferdsdeltagelse i neste generasjon. For uføretrygdede finner Bratberg et al. (2015) positiv effekt av at foreldre er på uføretrygd på sannsynligheten for at barn blir uføretrygdede og effekten er sterkere jo lengre barna har opplevd uføretrygdede foreldre. Effektene av sivilstatus på uføretrygd har svakt forklaringsgrunnlag og det er usikkerhet knyttet til om det er mulig å hente ut en kausal sammenheng. Fevang og Røed (2006) viser til at gifte har lavere sannsynlighet for å bli uføretrygd enn ugifte, men at resultatene ikke på grunnlag kan sies å være kausale.

Folkehelseinstituttet har undersøkt helsen til innvandrere og viser at de i mindre grad er syke og benytter seg av tilgjengelige helsetjenester (NOU 2020: 16, 2020). En annen forklaring på lavere uføretall for innvandrere kan være arbeidsinnvandring (Oslo Economics & Frischsenteret, 2020). Innvandrere som kommer med hensikt å arbeide blir positiv selektert for helse mot resten av befolkningen i hjemlandet.

5 Data og metode

For å undersøke i hvilken grad forskjellige variabler er med på å påvirke endringer i uføretatene for unge voksne gjennomføres en dekomponeringsanalyse. I tillegg vil en lineær sannsynlighetsmodell utledes som metode for å se på hvordan faktorer påvirker sannsynligheten for å bli uføretrygdet. Dette kapittelet vil ta for seg økonometrisk metode, microdata.no, data og deskriptiv statistikk.

5.1 Økonometrisk metode

Økonometriske metodene som benyttes i analysen er en lineær sannsynlighetsmodell og Blinder-Oaxaca dekomponering. Lineær sannsynlighetsmodell benyttes for å se på hvordan variabler kan være med på å forklare risikoen for å bli uføretrygdet. Dette gjør at vi kan se nærmere på om variablene har endret påvirkningskraft for å bli uføretrygdet over en tidsperiode. Blinder-Oaxaca dekomponering anvendes til å dekomponere endringer i utfallet i en del som skyldes endringer i variablene og en del som skyldes endringer i effektene. Dekomponeringen vil gi en indikasjon på om det er endringer i sammensetningen til befolkningen eller endringer i effektene til variablene som i størst grad har bidratt til endret uførate. Dette gir mulighet til å sammenligne karakteristikene til to forskjellige grupper. Dekomponeringsanalysen vil gjennomføres for endringer i uføreraten for alle uføre og nye uføre fra 1996 til 2003 og fra 1996 til 2019.

Blinder (1973) og Oaxaca (1973) benyttet metoden til å se på lønnsforskjeller mellom kvinner og menn, men rammeverket kan benyttes til å se på forskjeller mellom andre grupper. Fremstillingen av lineær sannsynlighetsmodell baseres på Verbeek (2017) og Stock & Watson (2015) og Blinder-Oaxaca dekomponeringen er basert på Jann (2008).

5.1.1 Lineær sannsynlighetsmodell

Studien tar utgangspunkt i en lineær sannsynlighetsmodell for å se hvordan sannsynligheten for å bli uføretrygdet påvirkes av forklaringsvariablene. Den avhengige variabelen, Y , er definert som følger;

$$Y = \begin{cases} 0 = \text{ikke uføretrygdet} \\ 1 = \text{uføretrygdet} \end{cases}$$

Jeg lar X stå for forklaringsvariablene. Sannsynligheten for om utfallet inntreffer eller ikke er gitt ved;

$$\begin{aligned}\Pr(Y = 1|X) &= p(X) \\ \Pr(Y = 0|X) &= 1 - p(X)\end{aligned}\tag{5.1}$$

Vi får den lineære sannsynlighetsmodellen ved å anta at;

$$p(X) = \alpha + \beta X\tag{5.2}$$

Der X er en vektor av forklaringsvariablene og β viser til koeffisientene. Modellen kan estimeres med en lineær regresjonsmodell, gitt ved;

$$Y = \alpha + \beta X + \varepsilon\tag{5.3}$$

Vi antar at det er ingen korrelasjon mellom feilledd og forklaringsvariablene og den forventede verdien til feilleddet er lik 0, $E(\varepsilon, X) = 0$. Dette impliserer at $E(Y) = \alpha + \beta X$. Siden forventningen til den avhengige variabelen er lik sannsynligheten for at utfallet inntreffer kan koeffisienten, β , tolkes som marginaleffekten til forklaringsvariabelen på sannsynligheten for at den avhengige variabelen inntreffer;

$$\frac{\partial \Pr(Y = 1|X)}{\partial X} = \beta\tag{5.4}$$

Dette gjør at vi kan tolke koeffisienten, β , i analysen som marginaleffekten for forklaringsvariabelen på sannsynligheten for at individet blir uføretrygdet.

En av svakhetene med lineær sannsynlighetsmodell er at de estimerte sannsynlighetene, $\widehat{Pr}(Y = 1|X) = \widehat{\beta}X$, kan ta verdier som ligger utenfor intervallet $[0,1]$. Dette vil ikke skape problemer i analysen siden koeffisientene tolkes som marginaleffekter.

En annen svakhet med modellen er at feilleddet avhenger av koeffisienten, β , og er heteroskedastisk. Siden den avhengige variabelen er binær og kun har to mulig utfall vil feilleddet for en gitt verdi av den uavhengige variabelen, X , også ha kun to mulige utfall. Variansen til feilleddet er ikke konstant og avhenger av de uavhengige variablene og koeffisienten. Dette er gitt ved;

$$\text{Var}(\varepsilon|X) = p(X)[1 - p(X)]\tag{5.5}$$

For å ta høyde for heteroskedastisitet benyttes robuste standardfeil. Det er videre knyttet svakheter til R^2 når den avhengige variabelen er binær. Data til en binær variabel vil ta verdiene 0 eller 1, som gjør at R^2 til regresjonen vil ta en verdi som er mindre enn én. Når antall observasjoner øker mot det uendelige er sannsynligheten for at utfallet inntreffer fortsatt lik 0 eller 1.

Svakheter med modellen knyttet til verdien på sannsynligheten og heteroskedastisitet kan løses ved å benytte en ikke-lineær responsmodell, for eksempel en logit- eller probitmodell. Disse har en S-formet kumulativ fordeling som gjør at de estimerte sannsynlighetene ligger i intervallet $[0,1]$ og vi tar hensyn til svakheten knyttet til verdien på sannsynligheten.

Siden Blinder-Oaxaca dekomponering tar utgangspunkt i en lineær modell har jeg valgt å benytte en lineær sannsynlighetsmodell.

5.1.2 Blinder-Oaxaca dekomponering

Blinder-Oaxaca dekomponering for en lineær modell viser til hvor mye av gruppeforskjellene som kommer fra ulike egenskaper og avkastningen av egenskapene. Metoden vil her benyttes til å dekomponere endringene over tid i sannsynligheten for å bli uføretrygdet. Dekomponeringen vil gjennomføres for tidsperiodene 1996 til 2003 og 1996 til 2019.

Metoden ble opprinnelig benyttet av Blinder (1973) og Oaxaca (1973) til å studere diskriminering i arbeidsmarkedet. Dekomponeringsanalyse kan benyttes for å studere forskjeller mellom to grupper.

Den gjennomsnittlige forskjellen for de to gruppene, A og B, kan uttrykkes ved;

$$R = E(Y_B) - E(Y_A) \quad (5.6)$$

Der $E(Y)$ viser til den forventede verdien til den avhengige variabelen. Den avhengige variabelen for de to gruppene er basert på en lineær modell uttrykt ved;

$$Y_A = X_A \beta_A + \varepsilon_A$$

$$Y_B = X_B \beta_B + \varepsilon_B \quad (5.7)$$

Der X_A og X_B er forklaringsvariabler, og β_A og β_B koeffisienter for de to gruppene. Når vi setter sammen likning (5.6) og (5.7) får vi;

$$R = E(Y_B) - E(Y_A) = E(X_B)\beta_B - E(X_A)\beta_A \quad (5.8)$$

For å se på påvirkningen av gruppeforskjellene på utfallet kan likning (5.8) skrives om til en tredelt komponering;

$$\begin{aligned} R &= [E(X_B) - E(X_A)]\beta_A \\ &+ E(X_A)(\beta_B - \beta_A) \\ &+ [E(X_B) - E(X_A)](\beta_A - \beta_B) \\ &= E + C + I \end{aligned} \quad (5.9)$$

E , C og I i likning (5.9) viser til de tre leddene i dekomponeringen. I analysen erstattes forventninger med gjennomsnitt og koeffisienten med koeffisientestimat.

Utgangspunktet i dekomponeringen er å se på den observerte gjennomsnittlige verdien for de avhengige variablene i to grupper, A og B. Utledningen til Jann (2008) er gjort med gruppe A som referansegruppe. I dette studiet vil analyse av dekomponeringen gi en indikasjon på hvor stor endring i uføreraten som kan tilskrives endringer i forklaringsvariablene og hvor stor del som kan tilskrives endringer i effektene. Referansegruppe A vil i analysen tilsvare det eldste året og dette vil omtales som referanseåret i videre utledning.

Analysen av dekomponeringen skal gjennomføres tredelt gitt likning (5.9). Den første komponenten, E , viser til endringer som oppstår som følge av gruppeforskjeller i forklaringsvariablene. Dette omtales som endowment-effekten og vil omtales i studien som egenskaper. Egenskapene fanger opp endringer som kan tilskrives endringer i forklaringsvariablene gitt karakteristikene til gruppe A, eller her referansegruppen. Likningen viser produktet av differansen mellom gjennomsnittene for de to gruppene, A og B, og koeffisienten til gruppe A.

Den andre komponenten, C , viser til endringer i gruppeforskjellene i koeffisientene og omtales som effekten til koeffisientene. Komponent C er produktet til gjennomsnittet for gruppe B og differansen mellom koeffisientene til gruppe A og B.

Siste komponenten, I , består av interaksjonen mellom de to andre leddene E og C . Interaksjonen tar hensyn til at endringer i egenskapene og endringer i effekten til variablersammensetningen endres simultant. Ledd I i likning (5.9) viser produktet mellom differansen til gjennomsnittet og differansen til koeffisientene for gruppe A og B.

Komponenten omtales som interaksjonseffekten. Første og tredje komponenten er kjent som den forklarte endringen og den andre komponenten som uforklarte endringen.

I utledningen av Blinder-Oaxaca dekomponering er gruppe A benyttet som referansegruppe. At A er benyttet som referansegruppe vil si at beregninger som gjøres i dekomponeringen er beregnet basert på slik effektene ble målt for denne gruppen. Alternativt er det mulig å benytte B som referansegruppe, men det gjør at vi må tolke de forklarte og uforklarte endringene motsatt. Komponent E vil vise den forventede endringen til det gjennomsnittlige utfallet til gruppe A, hvis gruppe A hadde karakteristikene til gruppe B. Koeffisienteffekten C viser den forventede endringen i gjennomsnittlig utfall til gruppe A om gruppe A hadde koeffisientene til gruppe B. Interaksjonskomponenten vil være lik og viser interaksjonen mellom ledd E og C .

Valg av referansegruppe avhenger av hvilken gruppe analysen skal se på. Om det ses på diskriminering er valg av referansegruppe mer avgjørende mot ønsket resultat. I dette studiet vil de to gruppene være årstall og det er naturlig å benytte det eldste året som et referanseår.

Begrensninger knyttet til utviklingen av analyseverktøyet `microdata.no` gjør at dekomponeringsanalysen må gjennomføres i Excel. Gjennomsnitt og koeffisienter som benyttes i likning (5.9) overføres fra `microdata.no` til Excel. Overføringen av data gjør at standardfeil ikke kan utledes og på nåværende tidspunkt er det ikke mulig å hente ut varians-kovariansmatriser fra `microdata.no`. Beregning av standardfeil vil derfor ikke være mulig i denne analysen. Analysen påvirkes også av «winsorisering» og «støylegging» fra analyseverktøyet, og dette vil bli nærmere utledet i kapittel 5.2. I metoden vil winsorisering påvirke gjennomsnittsverdiene og støyleggingen gi utslag i opptelling og deskriptiv statistikk.

5.2 Microdata.no

Data som benyttes i analysen er basert på registerdata fra Statistisk sentralbyrå (SSB) og er tilgjengelig gjennom analyseverktøyet `microdata.no`. `Microdata.no` er en datatjeneste som er utviklet av Statistisk sentralbyrå og Kunnskapssektorens tjenesteleverandør (Sikt)⁴ for å tilrettelegge tilgang til registerdata for statistiske resultater, analyser og forskning. Første offentlige versjon av `microdata.no` ble lansert første kvartal 2018 og datatjenesten er i kontinuerlig utvikling av nye versjoner (`Microdata.no`, u.å.-b). Nye versjoner i `microdata.no`

⁴ Tidligere Norsk senter for forskningsdata (NSD).

kan inneholde oppdaterte tall for allerede etablerte variabler, tilvekst av nye variabler og kommandoer. Microdata.no består av registre Statistisk sentralbyrå har behandlingshjemmel til, dette inkluderer blant annet Folkeregisteret, Nasjonal utdanningsdatabase, Inntekts- og skattedata, Arbeidsmarkedsdata og Forløpsdatabasen FD-Trygd (Microdata.no, u.å.-b). Registerdataene gir en unik tilgang til demografisk og sosioøkonomisk informasjon om den norske befolkningen.

Begrensninger på grunn av personvern og konfidensialitetssikring gjør at personopplysninger fra microdata.no ikke kan lastes ned og analysen må gjennomføres i analyseverktøyet. Det ligger begrensninger på hvem som får tilgang til microdata.no og det utleveres kun til godkjente forskningsinstitusjoner og offentlige myndigheter (Microdata.no, 2022). Begrensninger i datatjenesten gjør at programvaren kun er tilgjengelig på www.microdata.no og krever innlogging med BankID. Datasettet lagres direkte på nettsiden og kan ikke lastes ned.

Datasettet i microdata.no bygges opp ved innhenting av ønskede variabler ved et gitt måletidspunkt. Variablene har ulike gyldighetsperioder for hvilke år variabelen har tilgjengelig data og måletidspunktet avgjør tidspunktet variabelen innhenter informasjon. En variabel som må innhentes på årstall kan ha ett eller flere måletidspunkt løpet av året. Måletidspunkt må tilpasses ønsket informasjon fra variabelen.

For å opprettholde etterlevelse og konfidensialiteten i microdata.no er en rekke tiltak iverksatt. Tiltakene er justering for minste populasjonsstørrelse, winsorisering og støylegging. For å sikre personvern er det ikke mulig å definere en populasjon som er mindre enn 1000 individer. Andre tiltaket er winsorisering som fjerner ekstreme observasjoner. I visning av statistiske resultater vil en to prosent winsorisering benyttes, det vil si at den én prosent høyeste verdiene settes til 99 prosentilen og én prosent laveste verdien settes til én prosentilen. Tiltaket winsorisering vil blant annet forhindre at vi kan hente ut individet med høyest inntekt. Dette kan påvirke at gjennomsnitt og standardavvik estimeres for lavt. Siste tiltaket som er iverksatt er støylegging. I en opptelling av utvalg vil fordelingen støylegges med et avvik på fem og fem vil være det minste positive tallet. Videre er støyleggingen konstant, som vil si at det ikke er mulig å gjennomføre samme opptelling og få ulike resultater. Støyleggingen er stokastisk med en forventning lik null (Microdata.no, 2022). For deskriptive statistikker og opptellinger benyttes det et tilfeldig støyfilter. Forskjeller i observasjoner mellom deskriptiv statistikk og regresjoner kan oppstå som et resultat av at regresjoner ikke støylegges.

Versjon 13 i microdata.no benyttes i analysen i kapittel 6 og siste oppdatering i versjonen ble annonsert 9. februar 2022.

5.3 Data

Datasettet som bygges opp til analysen skal benyttes til å sammenligne uførerisikoen for unge voksne i alderen 25 til 34 år i årene 1996, 2003 og 2019. I microdata.no baseres datasettet på en populasjon. Analysen definerer populasjonen ut fra statuskoden til et individ, og det vil si om de er bosatt, utvandret eller død per den 1. januar hvert år. Datasettet bygger populasjonen ut fra alle som er bosatt i Norge 1. januar i 1996, 2003 og 2019.

Tidligste året som kan benyttes i analysen er 1996 på grunn av begrensninger knyttet til gyldighetsperiode for variablene i microdata.no. Hovedanalysen gjennomføres for utviklingen fra 1996 til 2019, men 2003 vil benyttes i analysen for å se på utviklingen over kortere tid. Ved å velge 2003 som mellomår vil analysen ikke påvirkes av innføringen av tidsbegrenset uførestønad i 2004. Avgrensningen mellom 1996 og 2019 vil inkludere endringer i regelverket som potensielt kan påvirke populasjonen, blant annet arbeidsavklaringspenger. Analysen inkluderer variablene alder, kjønn, utdanning, innvandring, sivilstatus og sosial bakgrunn. Variablene defineres i kapittel 5.4. Studien vil representere årstallene 1996, 2003 og 2019.

Alder og kjønn kan forklare befolkningssammensetningen og hvilke grupper som er mest utsatt for trykdeordningen. Effekten av å ha utdanning har endret seg over generasjoner og forskjellige utdanningsnivåer kan potensielt påvirke uføreraten ulikt. Videre inkluderes innvandring på grunnlag at det har vært i endring i tilveksten og mobiliteten til innvandrere som kan påvirke befolkningssammensetningen. Sivilstatus og sosial bakgrunn er variabler som kan gi en antydning til mulige miljøpåvirkninger.

Populasjonen begrenses til å inkludere individer i aldersgruppen 25 til 34 år som er bosatt i Norge i henholdsvis 1996, 2003 og 2019. Individer i aldersgruppen 25 til 34 år vil omtales som unge voksne. Det er flere grunner til at aldersgruppen 25 til 34 år er satt som nedre grense. For individer under 25 år vil mange fortsatt være i utdanning og deltar ikke fullt i arbeidslivet. Aldersgrensen vil heller ikke påvirkes av endringen fra 16 til 18 år som nedre aldersgrense for uføretrygd i 1997 (Arbeids- og velferdsetaten, 2022b). Litteraturen viste at økningen i unge uføre under 20 år kan være et resultat av flere levendefødte som vokser opp med lidelser som anses å hindre evnen til å forsørge en seg (Bragstad, 2018). Ved å sette aldersgrensen til 25 år vil tilveksten av de som endrer rett på uføretrygd i alderen 18 og 19 år utelates. Aldersgruppen

vil inkludere individer som har fått innvilget uføretrygd basert på hovedreglene og tilrettelagte regler for unge uføre.

Unge voksne i 1996, 2003 og 2019 vil i studien være født mellom 1962 og 1994. Populasjonen i 1996 vil være født mellom 1962 og 1971 og består av 652 887 individer. Unge voksne i alderen 25 til 34 år utgjør 15 prosent av den totale bosatte befolkningen i 1996. Til sammenligning er utvalget i 2003 bestående av 624 307 individer og de er født mellom 1969 og 1978. Andelen unge voksne var 14 prosent av totale befolkningen. I 2019 var andelen unge voksne på 13 prosent av total befolkning og består av 694 563 individer. Unge voksne i 2019 er født mellom 1985 og 1994. Nedgangen i populasjonen i 2003 kan forklares med nedgangen i antall fødsler på 1970-tallet, siden populasjonen i 2003 er født mellom 1969 og 1978 (Statistisk sentralbyrå, 2022a). Samtidig kan vi se at det er en nedadgående trend i andelen unge voksne av befolkningen mellom 1996 og 2019.

Gjennomsnittsalderen for populasjonen var henholdsvis 29,5, 29,8 og 29,5 år i 1996, 2003 og 2019. Dette gir en indikasjon på at fordelingen i aldergruppene er relativt lik i de tre årene.

5.4 Deskriptiv statistikk

Deskriptive statistikken vil ta for seg karakteristikker for de tre årstallene 1996, 2003 og 2019. Populasjon består av alle unge voksne i alderen 25 til 34 år og utvalget viser til alle uføretrygdede i populasjonen. Tabeller og figurer er utarbeidet fra microdata.no og Excel. Tabell 5.1 gir en oppsummering av variabler som er beskrevet i den deskriptive statistikken og inkluderes i analysen.

Tabell 5.1 Oversikt forklaringsvariabler

Variabler	Funksjonsform / kategori
Uføretrygd	En dummyvariabel (uføretrygdet, ikke uføretrygdet)
Alder	Ti dummyvariabler (25, 26, ..., 34)
Kjønn	En dummyvariabel (mann, kvinne)
Utdanning	Fire dummyvariabler (grunnskole (NUS-kode 0 og 1), videregående skole (NUS-kode 3, 4 og 5), kort høyere utdanning (NUS-kode 6), lang høyere utdanning (NUS-kode 7 og 8))
Innvandring	Tre dummyvariabler (norsk uten innvandrerbakgrunn, innvandrer, norsk med innvandrerbakgrunn)
Sivilstatus	Tre dummyvariabler (ugift, gift og tidligere gift)
Sosial bakgrunn	Fem dummyvariabler (foreldre grunnskole (NUS-kode 0 og 1), foreldre videregående skole (NUS-kode 3, 4 og 5), foreldre kort høyere utdanning (NUS-kode 6), foreldre lang høyere utdanning (NUS-kode 7 og 8), uoppgitt utdanning (begge foreldre har uoppgitt utdanning))
Inntekt	Fem dummyvariabler (1G, 2G, ..., 5G)

For variablene kjønn, utdanning, innvandring og sivilstatus er enheter med manglende data kastet ut av datasettet. I datasettene ble henholdsvis 18 861, 14 450 og 36 751 enheter fjernet i populasjonen for årene 1996, 2003 og 2019. Fjerning av manglende enheter for variabelen sosial bakgrunn resulterer i en stor andel enheter kastes ut. De manglende enhetene er samlet i en egen kategori.

5.4.1 Forklaringsvariabler

De uavhengige variablene som er inkludert i analysen er alder, kjønn, utdanning, innvandring, sivilstatus og sosial bakgrunn. Inntektsnivå inkluderes i den deskriptive statistikken. Siden inntektsnivået kun er utregnet for nye uføre i de tre årene er inntekt ikke inkludert videre i analysen. Tabell 5.2 viser fordelingen av andel for variablene i 1996, 2003 og 2019.

Tabell 5.2 viser at det er flere menn enn kvinner i populasjonen i 1996, 2003 og 2019. At utvalget består av en større andel menn stemmer overens med statistikk på at det i snitt fødes flere gutter enn jenter (Brunborg, 2009). I 1996 var det i større grad flere menn enn kvinner, men grunnen til dette er noe uklar. Innvandring var i denne tidsperioden marginal og det er ingen indikasjon på at dette har gitt flere menn i populasjonen for aldersgruppen 25 til 34 år.

Variabelen utdanning viser til høyeste registrerte utdanningen til individet og er kategorisert etter Norsk standard for utdanningsgruppering (NUS) (Statistisk sentralbyrå, 2019a). NUS er en sekssifret kode for utdanning og det første sifferet viser til utdanningssystemet for den høyeste oppnådde utdanningen for individet. Om individet ligger registrert med flere utdanninger vil den høyeste utdanningen være tellende. Totalt består NUS-koden av ni utdanningssystemer. I analysen vil utdanning kategoriseres i fire kategorier, etter grunnskolen, videregående, kort høyere utdanning og lang høyere utdanning som er vist i tabell 5.1. Individuer som er registrert med ingen utdanning eller uoppgitt utdanning er utelatt fra utvalget.

Andelen i de ulike utdanningskategoriene har endret seg i retning av høyere utdanning i populasjonen fra 1996 til 2019. Tabell 5.2 viser at i 1996 og 2003 var det flest med videregående skole som høyeste registrerte utdanning. I 2019 var det kort høyere utdanning som sto for den største andelen. Det som skiller seg ut er andelen med lang høyere utdanning som høyeste registrerte utdanning som har tredoblet seg fra 1996 til 2019. Basert på populasjonen kan vi se at befolkningen tar mer utdanning.

Innvandring viser til eget eller foreldres fødeland. Norsk uten innvandringsbakgrunn er definert som født i Norge med to norskfødte foreldre, utenlandsfødte med én norskfødt foreldre eller utenlandsfødte med to norskfødte foreldre. Kategorien innvandrere er i microdata.no definert som individer som har innvandret til Norge og er født i utlandet med to utenlandsfødte foreldre og fire utenlandsfødte besteforeldre (Statistisk sentralbyrå, 2019b). Videre er norsk med innvandrerbakgrunn definert som norskfødte med innvandrerforeldre eller norskfødte med én utenlandsfødt forelder. Fra tabell 5.2 kan vi se at andelen innvandrere er firedoblet i populasjonen i tidsperioden 1996 til 2019. Fra 1980-tallet har det vært en økning i antall innvandrere til Norge (Statistisk sentralbyrå, 2022b). Kategorien norsk uten innvandrerbakgrunn har den største andelen for de tre årene.

Sivilstatus viser statusen til individer gitt ekteskapslovgivningen. Tidligere gift inkluderer individer som er enke/enkemann, skilt eller separert. Ugift er den største andelen og tidligere

gift den minste andelen for årene 1996, 2003 og 2019. Andelen individer som er gift er halvert fra 1996 til 2019. Dette gir en indikasjon på at færre gifter seg i ung alder i 2019 sammenlignet med 1996. At færre gifter seg i ung alder støttes opp i andelen tidligere gift som har en nedadgående trend. Nedgangen i antall som gifter seg kan forklares i økningen i samboerskap for de yngste aldersgruppene (Bay et al., 2019)

Sosial bakgrunn baseres på den høyeste registrerte utdanningen til foreldrene til individene. Det høyeste utdanningsnivået til foreldrene er målt på tidspunktet individet var 16 år. Kategoriene er basert på den høyeste utdanningen til mor eller far eller som begge har registrert. Foreldres høyeste utdanning har hatt samme utviklingen som individenes utdanning ved en økning i høyeste registrerte utdanning. I årene 1996, 2003 og 2019 var videregående skole kategorien med den største andelen. Kategorien grunnskole har blitt halvert i andel mellom 1996 og 2019. Motsatt har andelen med lang høyere utdanning nesten doblet seg fra 1996 til 2019. Utdanningsnivået til foreldrene har økt over tid.

Tabell 5.2 Deskriptiv statistikk populasjon 25-34 år, andel

	1996	2003	2019
Kjønn			
Mann	51,2	50,7	50,9
Kvinne	48,8	49,3	49,1
Utdanningsnivå			
Grunnskole	26,1	18,6	20,5
Videregående skole	44,8	43,6	30,7
Kort høyere utdanning	23,6	29,7	32,6
Lang høyere utdanning	5,5	8,1	16,2
Innvandring			
Norsk u/ innvandrerbakgrunn	91,5	87,7	71,1
Innvandrere	4,9	8,2	19,6
Norsk m/ innvandrerbakgrunn	3,6	4,1	9,3
Sivilstatus			
Ugift	62,3	67,6	78,4
Gift	32,7	28,6	19,5
Tidligere gift	5,0	3,8	2,1
Utdanningsnivå foreldre			
Grunnskole	22,6	14,5	9,7
Videregående skole	53,8	53,1	39,3
Kort høyere utdanning	13,8	18,5	26,2
Lang høyere utdanning	5,6	7,3	9,4
Uoppgitt utdanning	4,2	6,6	15,4
Antall observasjoner	652 887	624 307	694 563

5.4.2 Avhengig variabel

Avhengige variabelen uføretrygd er en binær variabel som tar verdien 0 eller 1. Verdien 0 tilsier at individet ikke mottar uføretrygd og verdien 1 viser til mottaker av uføretrygd. Verdien 1 inkluderer både de som er gradert og helt uføretrygdede. Som tidligere nevnt i kapittel 2.1 må i hovedregel fem vilkår være oppfylt for at individet skal få innvilget rettighet til uføretrygd. Individet må være mellom 18 og 67 år, sykdom og/eller skade må være hovedgrunn til nedsatt inntektsevne, inntekten må ha blitt varig nedsatt med minst 50 prosent, individet må ha vært medlem av folketrygden de siste fem årene før sykdom og/eller skade og hensiktsmessige tiltak må være gjennomført (Folketrygdloven, 1997). For unge personer er det utarbeidet egne regler for å legge til rette at vilkårene for innvilget rettighet til uføretrygd oppfylles (NAV, 2021b).

Uføre kan deles inn i alle uføre og nye uføre. Alle uføre vil si beholdningen av mottakere som mottok stønad i løpet av året og nye uføre omfatter individer som har blitt uføre løpet av et gitt år. Om individet er ny ufør i 1996, 2003 eller 2019 vil det si at de ikke var uføre i 1995, 2002 eller 2018. Beholdningen av antall uføre vil gi en indikasjon på utviklingen over tid.

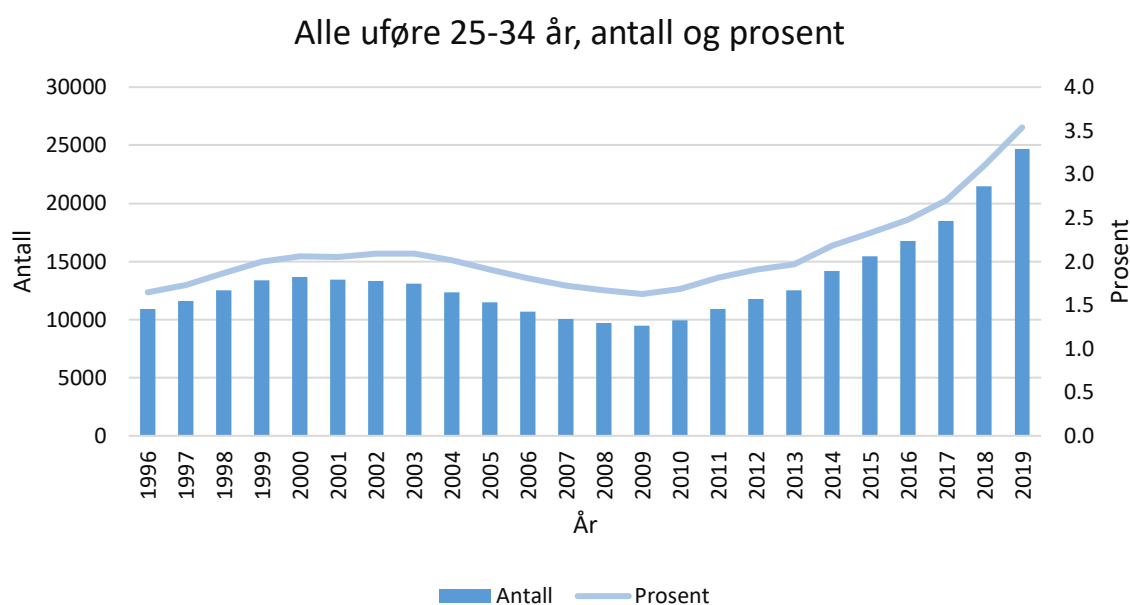
Tabell 5.3 Fordelingen populasjon 25-34 år, alle uføre og nye uføre

	1996		2003		2019	
	Antall	Andel	Antall	Andel	Antall	Andel
Populasjon	652 887	100	624 307	100	694 563	100
Alle uføre	10 907	1,66	13 111	2,09	24 686	3,54
Nye uføre	1661	0,26	1375	0,22	4494	0,66

Fordelingen av populasjon, alle uføre og nye uføre for årene 1996, 2003 og 2019 er oppsummert i tabell 5.3. Andelen uføre og nye uføre viser prosentdel av populasjonen. I populasjonen økte andelen unge uføre fra 1,66 prosent i 1996 til 3,54 prosent i 2019. Økningen i andelen unge uføre mellom 1996 og 2019 tilsvarer mer enn en dobling. Andelen unge uføre i 2019 på 3,54 prosent samsvarer med statistikk fra Statistisk sentralbyrå som viser at andelen i samme aldersgruppe var på 3,5 prosent (Statistisk sentralbyrå, 2021). Samsvar mellom andelen unge uføre gir en indikasjon på at oppbygd datasett er representativt. For nye uføre kan vi se at andelen gikk ned fra 0,25 prosent i 1996 til 0,21 prosent i 2003, men at det har vært en økning til 0,61 prosent i 2019. Lavere andel nye uføre i 2003 kan være et resultat av nedgangen

i populasjonen etter reduserte fødselstall på 1970-tallet (Statistisk sentralbyrå, 2022a). Samtidig kan økning i innvandrere ha bidratt til vekst fra starten av 2000-tallet (Bragstad, 2018; Statistisk sentralbyrå, 2022b). De som får innvilget uføretrygd i alder under 20 år vil sannsynlig fortsatte på trygdeordning i 20-årene. Veksten i antall 18- og 19-åringer fra tidlig 2000-tallet kan gi utslag for utvalget uføretrygdede i aldersgruppen 25 til 34 år i 2019 (Bragstad, 2018). Økningen i antall unge uføre samsvarer med tidligere litteratur og bekymringen i økningen av antall unge voksne som blir uføre.

Ifølge tabell 5.3 har det vært stigende trend i antall unge uføre fra 1996 til 2019, men figur 5.1 viser variasjon i antall unge uføretrygdede i løpet av tidsperioden på 23 år. Utviklingen i utvalget tilsvarer utviklingen vi så i figur 2.1 fra kapittel 2.3.

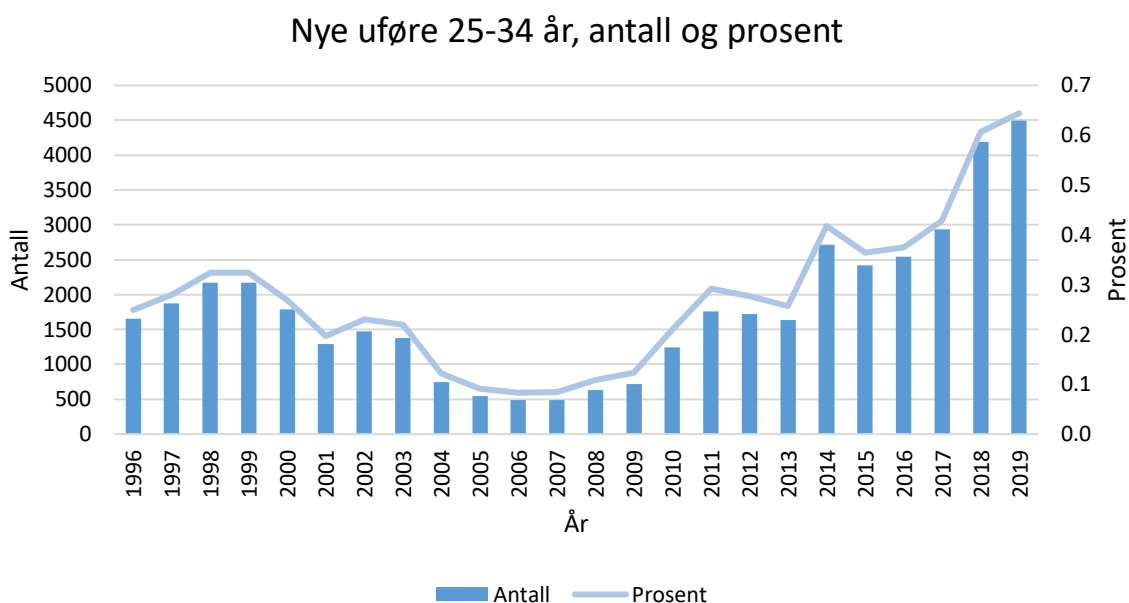

Figur 5.1 Alle uføre 25-34 år, antall og prosent

Utviklingen i figur 5.1 viser at antall uføre økte frem til 2000 før utviklingen var synkende. Nedgangen fra 2004 kan være et resultat av innføringen av tidsbegrenset uførestønad. I 2009 var antall unge uføre på sitt laveste i tidsperioden. Fra 2010 og de påfølgende ni årene har det vært en sterk stigning i antall uføre. Nedgangen mellom 2004 og 2009 kan være en falsk nedgang som et resultat av endringer i regelverk som allokerte personer over på andre trygdeordninger på kort sikt, som tidsbegrenset uførestønad og arbeidsavklaringspenger. Liknende kan vi anta gir utslag i økningen i 2010 som er lavere enn faktisk utvikling. Befolkningsvariasjoner kan være en årsak til varierende utvikling. Prosentandel i figur 5.1 viser til prosent av antall uføre i aldersgruppen 25 til 34 år av populasjonen. Utviklingen i antall

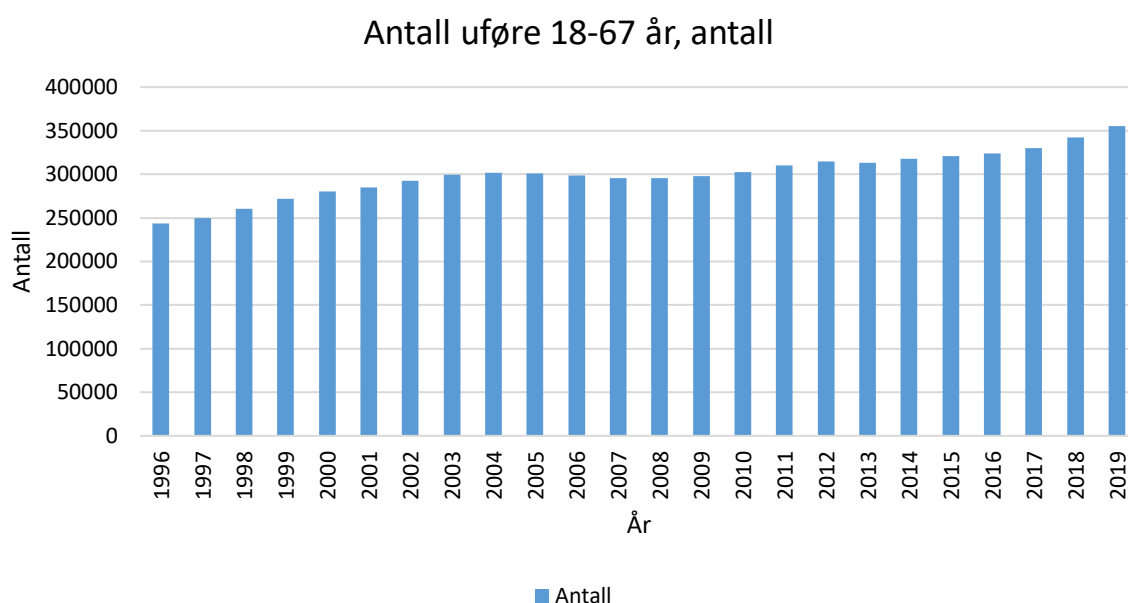
uføretrygdene følger utviklingen i populasjonen. Bekymringen i utviklingen i antall unge uføre fra tidlig 2010-tallet gjenspeiles i utvalget for analysen.

Utviklingen i antall nye uføre i alderen 25 til 34 år og prosentandel av populasjonen i samme aldersgruppe er fremstilt i figur 5.2. Fra 2004 og påfølgende år skiller seg ut med et lavt antall nye uføre og en mulig årsak er innføringen av tidsbegrenset uførestønad. Arbeidsavklaringspenger hadde en hovedregel om mottak av ytelsen i fire år og fra figur 5.2 ser vi at 2014 gir et utslag i antall nye uføretrygdene. Individuer som ble overført til arbeidsavklaringspenger i 2010 kan være en mulig årsak til den markante økningen i 2014. I 2018 og 2019 har det vært et stort antall nye uføre sammenlignet med tidligere år. Sammenlignet med 1996 var det tre ganger så mange nye unge uføretrygdene i 2019. Saksbehandlingstid kan påvirke antall registrerte nye ufør i et gitt år. Medvirkende årsak til økningen i 2018 og 2019 kan tilskrives økt saksbehandlingstid og raskere avklaring mot arbeidsavklaringspenger (Ellingsen, 2019). Variasjonen i antall nye uføre fra år til år gjør det vanskelig å se dynamikken når enkeltår trekkes ut.

Figur 5.2 Nye uføre 25-34 år, antall og prosent

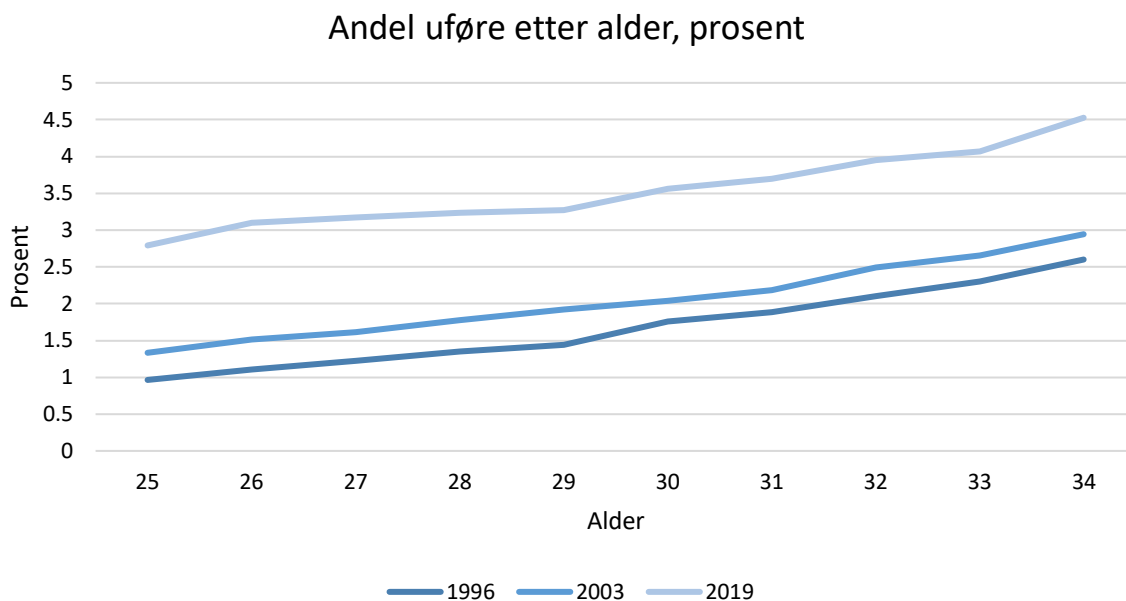
Vilkår for innvilget uføretrygd krever at individet er mellom 18 og 67 år og utviklingen for unge uføre kan dermed sammenlignes med befolkningen som er kvalifisert for uføretrygd. Figur 5.3 viser antall uføre mellom 1996 og 2019 for aldersgruppen 18 til 67 år. Vi kan se likhetstrekk i utviklingen i antall uføretrygdene i alderen 25 til 34 år og 18 til 67 år. Utflatingen i starten av 2000-tallet er et resultat av innføringen av tidsbegrenset uførestønad. Trenden for alle uføre i alderen 18 til 67 år er stigende mellom 1996 og 2019.

Figur 5.3 Alle uføre 18-67 år, antall

Gjennomsnittsalderen er 30,3, 30,4 og 29,9 år i henholdsvis 1996, 2003 og 2019 for utvalget med unge uføre. Til sammenligning var gjennomsnittsalderen over de tre årene 29,6 år for populasjonen og 30,2 år for unge voksne. Dette gir en indikasjon på at det er flere uføre i den øvre delen av aldersgruppen.

At det er flere uføre i den øvre delen av aldersgruppen i utvalget stemmer overens med figur 5.4 som viser at risikoen for å bli ufør er stigende i alder. Utviklingen viser at det har vært en parallell økning i uførerisikoen for aldersgruppene over de tre årene og den relative risikoen har ikke endret seg for unge voksne. Derimot har risikoen mer enn fordoblet seg fra 1996 til 2019. Høyeste uførerisikoen er for 34-åringer som har økt fra 2,8 prosent til 4,5 prosent. Avstandene mellom risikolinjene må ses i sammenheng med at det er 7 år mellom 1996 og 2003 og 16 år mellom 2003 og 2019.

Figur 5.4 Andel uføre etter alder, prosent

Populasjonen for unge voksne består av flere menn enn kvinner, men det er flere kvinner enn menn som er unge uføre. Litteraturen viser at det er flere menn enn kvinner som er uføre i aldersgruppen 18 til 29 år, men over 30 år er flertallet kvinner (Bragstad, 2018; Bufdir, 2022). Høyere andel kvinner som er uføre bekreftes med høyere andelen kvinner som er nye uføre fra tabell 5.4. Risikoen for å bli ufør er større for kvinner enn menn.

Tabell 5.4 Fordeling kjønn 25-34 år, alle uføre og nye uføre

Kjønn	Alle uføre			Nye uføre		
	1996	2003	2019	1996	2003	2019
Mann	49,2	49,9	48,2	45,5	46,6	40,3
Kvinne	50,8	50,1	51,8	54,5	53,4	59,7

For utvalget med unge uføretrygdede er ikke utviklingen i høyeste registrerte utdanning like klar som for populasjonen over tid som opplevde økende utdanningsnivå. Det er grunnskole som er høyeste registrerte utdanningen for alle uføre for de tre årene 1996, 2003 og 2019 som er presentert i tabell 5.5. Dette gir en indikasjon på at unge uføre har et lavere utdanningsnivå. Forskjellen i utdanningsnivå for populasjonen og unge uføretrygdede antyder at det er ulike karakteristikk for de to gruppene. Ved å gjennomføre en dekomponeringsanalyse kan vi se nærmere på i hvilken grad utdanning er med å påvirke uføreratene. Om det er sammensetningen

av utdanningsnivået som gir endringer i uføreratene eller om det er effekten av å ha en utdanning på uføretrygd som er utslagsgivende.

Risiko viser til antall uføre i hver kategorien mot antallet i samme kategori for hele populasjonen. Grunnskole har den høyeste risikoen for å bli uføretrygdet og risikoen har nesten tredoblet seg fra 1996 til 2019. Videregående og kort høyere utdanning som høyeste registrerte utdanning har økende uførerisiko mellom 1996 og 2019. Utdanningsnivået til unge voksne kan påvirkes av innvilget rettighet til uføretrygd ved fylte 18 år og at de ikke fullfører videregående skole eller tar høyere utdanning. Litteratur viser at de fleste unge uføre i alderen 19, 24 og 29 år som fikk innvilget uføretrygd mellom 2015 og 2017 hadde påbegynt videregående, men ikke fullført (Oslo Economics & Frischsenteret, 2020).

Tabell 5.5 Fordeling utdanningsnivå 25-34 år, alle uføre

Utdanning	1996		2003		2019	
	Andel	Risiko	Andel	Risiko	Andel	Risiko
Grunnskole	74,5	4,7	68,4	7,7	75,7	13,1
Videregående	21,2	0,8	26,6	1,3	18,8	2,2
Kort høyere utdanning	4,0	0,3	4,7	0,3	4,9	0,5
Lang høyere utdanning	0,3	0,1	0,3	0,1	0,6	0,1

Tabell 5.6 viser lik utvikling for variabelen innvandring som for populasjonen, andelen norsk uten innvandrerbakgrunn har gått ned og kategoriene innvandrere og norsk med innvandrerbakgrunn har økt. Kategoriene innvandrere og norsk med innvandrerbakgrunn har mer enn doblet sin andel mellom 1996 og 2019. Økningen i antall uføre mellom 1996 og 2019 kan knyttes til økningen i innvandring på 1980-tallet (Statistisk sentralbyrå, 2022b). Individene i kategorien norsk med innvandrerbakgrunn ble i 2019 født mellom 1985 og 1994, noe som passer med at foreldre innvandret på 1980-tallet. Økningen i antall norsk med innvandrerbakgrunn kan forklare grunnen til at uførerisikoen er doblet mellom 1996 og 2019.

Tabell 5.6 Fordeling innvandring 25-34 år, alle uføre

Innvandring	1996		2003		2019	
	Andel	Risiko	Andel	Risiko	Andel	Risiko
Norsk u/ innvandrerbakgrunn	94,0	1,7	92,3	2,2	86,0	4,3
Innvandrere	2,5	0,9	3,5	0,9	5,8	1,1
Norsk m/ innvandrerbakgrunn	3,4	1,6	4,2	2,1	8,1	3,1

Videre kan vi se på sammenhengen mellom sivilstatusen og uføretrygd i tabell 5.7. Ugifte er kategorien med den største og økende andelen for de tre årene. For kategoriene gift og tidligere gift har andelen blitt halvert mellom 1996 og 2019. Det er ingen kategori som har den høyeste uførisiko i alle de tre årene. I 1996 var det de ugifte som hadde høyeste sannsynlighet for å bli uføretrygdet og i 2003 og 2019 var det tidligere gift.

Tabell 5.7 Fordeling sivilstatus 25-34 år, alle uføre

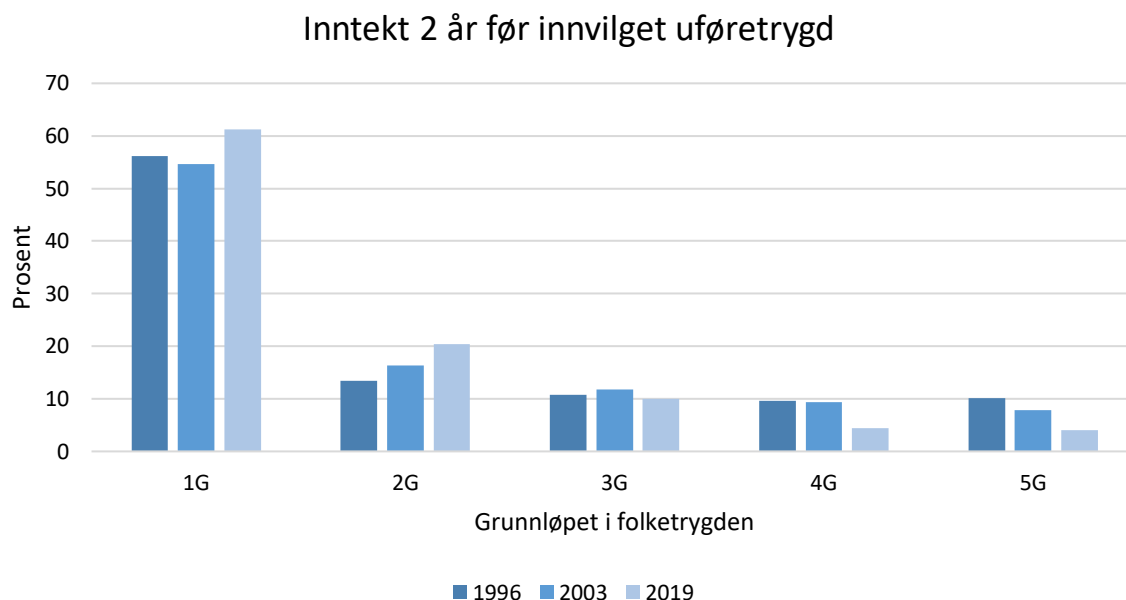
Sivilstatus	1996		2003		2019	
	Andel	Risiko	Andel	Risiko	Andel	Risiko
Ugift	76,8	2,1	79,9	2,5	88,1	4,0
Gift	17,5	0,9	14,8	1,1	9,1	1,7
Tidligere gift	5,7	1,9	5,3	2,9	2,8	4,7

For unge uføre er den største andelen av foreldres høyeste registrerte utdanning videregående skole for 1996, 2003 og 2019. Selv med videregående skole som største andelen viser tabell 5.8 at risikoen for å bli ufør er størst for de med foreldre som har grunnskole som høyeste registrerte utdanning. Risikoen for å bli uføretrygdet gitt foreldrenes utdanningsnivå har doblet eller tredoblet seg for de fire utdanningskategoriene mellom 1996 og 2019. Dette kan være et resultat av at det generelle risikonivået for å bli uføretrygdet har økt. Likhetstrekk med individets høyeste registrerte utdanning er at risikoen for å bli uføretrygdet er fallende med høyere utdanningsnivå for foreldre.

Tabell 5.8 Fordeling sosial bakgrunn 25-34 år, alle uføre

	1996		2003		2019	
	Andel	Risiko	Andel	Risiko	Andel	Risiko
Utdanning foreldre						
Grunnskole	34,6	2,5	26,1	3,8	20,7	7,5
Videregående skole	51,0	1,6	54,2	2,1	49,3	4,4
Kort høyere utdanning	9,2	1,1	13,4	1,5	22,2	3,0
Lang høyere utdanning	3,6	1,1	4,6	1,3	6,1	2,3
Uoppgitt utdanning	1,6	0,6	1,6	0,5	1,6	0,4

Siste sammenhengen vi skal se på er inntektsnivået til nye uføre. Informasjon om inntektsnivået til nye uføre noen år før de ble uføre kan gi en indikasjon på tilknytningen til arbeidsmarkedet. I fremstillingen er inntektsnivået to år før de ble uføre benyttet. Det er kun individer med oppgitt inntekt som er inkludert. I analysen viser inntektsnivået to år før de ble uføretrygdet til 1994, 2001 eller 2017. Variabelen inntekt er definert i microdata.no til å inkludere kontantlønn, skattepliktige naturalytelser og syke- og fødselspenger i løpet av et kalenderår (Microdata.no, u.å.-a). Inntekten er kategorisert etter grunnbeløpet i folketrygden. Grunnbeløpet var henholdsvis 38 030 kroner i 1994, 51 360 kroner i 2001 og 93 634 kroner i 2017.

Figur 5.5 Inntekt to år før innvilget uføretrygd etter grunnbeløpet i folketrygden

Fra figur 5.5 kan vi se at over halvparten av de nye uføre har hatt mindre enn én ganger grunnløpet (1G) i inntekt for de tre årene. Dette kan gi en indikasjon på at det er liten tilknytning til arbeidslivet før innvilget uføretrygd. Noe som ikke fremkommer i figur 5.5 er variasjoner i inntektsnivå om den uføre er 25 eller 34 år. Eksempelvis vil en som er blitt ufør i en alder av 25 år få innhentet informasjon om inntekten når de er 23 år. Det kan stilles spørsmål til hvor stor del av arbeidslivet man er på dette tidspunktet. Sammenlignet med en som er ny ufør ved alderen 34 år og inntekten måles når de er 32 år. Dette stemmer overens med rapport som viser at arbeidsdeltagelsen for unge uføre er svak før innvilget uføretrygd og blitt svakere over tid fra 2000-tallet (Oslo Economics & Frischsenteret, 2020).

6 Analyse

I dette kapitlet presenteres resultatene fra den lineære sannsynlighetsmodellen og Blinder-Oaxaca dekomponeringen. Metodene vil gi en indikasjon på hvor mye hver enkelt av forklaringsvariablene påvirker sannsynligheten for å være uføretrygdet eller bli uføretrygdet og hvor mye av endringen i uføreraten som kan tilskrives de ulike variablene.

Første del av analysen er regresjonsanalyse av den lineære sannsynlighetsmodellen med uføretrygd som den avhengige variabelen for de tre årene 1996, 2003 og 2019. Som utledet i kapittel 5.1.1 viser den lineære sannsynlighetsmodellen hvordan sannsynligheten for å bli uføretrygdet påvirkes av forklaringsvariablene. I analysen vil estimert koeffisient tolkes direkte som marginaleffektene på den avhengige variabelen.

Den lineære sannsynlighetsmodellen er gitt ved;

$$Y_t = \alpha_t + \beta_t X + \varepsilon_t \quad (6.1)$$

Der t viser til årstallene 1996, 2003 og 2019 og X forklaringsvariablene alder, kjønn, utdanning, innvandring, sivilstatus og sosial bakgrunn.

Regresjonen tar utgangspunkt i basekategoriene mann, videregående skole, norsk uten innvandrerbakgrunn, ugift og foreldre videregående skole som står for de høyeste andelene for variablene. For alder er det ingen klar gruppe som har høyeste andel og 25 år benyttes som basekategori.

Videre vil analysen vise resultater fra Blinder-Oaxaca dekomponeringen. Som beskrevet i kapittel 5.1.2 viser dekomponeringen hvordan endringer i egenskapene til befolkningssammensetningen og endring i effekten av befolkningssammensetningen på uføretrygd kan forklare forskjellen i uføreraten mellom to grupper, eller her årstall. I analysen vil det gjennomføres fire dekomponeringer, henholdsvis for tidsperiodene 1996 til 2003 og 1996 til 2019 for alle uføre og nye uføre i alderen 25 til 34 år. Resultatene fra dekomponeringen vil gi indikasjon på hvor mye av endringen i uføreraten som kan tilskrives de ulike variablene. Dekomponeringene gjennomføres for en lineær modell med utgangspunkt i likningen fra den lineære sannsynlighetsmodellen.

6.1 Resultater lineær sannsynlighetsmodell

I analysen blir det gjennomført tre regresjonsanalyser med lineær sannsynlighetsmodell for årene 1996, 2003 og 2019. Regresjonsanalysen vil gjennomføres for alle uføre og nye uføre i alderen 25 til 34 år. Hver modell består av de samme forklaringsvariablene og vi skal se på effekten de har på sannsynligheten for å bli uføretrygdet. Regresjonen gjennomføres med robuste standardfeil for å ta hensyn til heteroskedastisitet.

6.1.1 Regresjonsresultater for alle uføre

Tabell 6.1 viser resultatene fra den lineære sannsynlighetsmodellen for alle uføre i alderen 25 til 34 år for årene 1996, 2003 og 2019. Variabelen alder presenteres i en egen figur. Resultatene vil presenteres for hver kategori over de tre årene.

Tabell 6.1 Lineær sannsynlighetsmodell 25-34 år, alle uføre

	1996	2003	2019
Uføretrygd	1,66	2,09	3,54
Kjønn			
Kvinne	,00428 *** (,00031)	,00542 *** (,00036)	,01798 *** (,00045)
Utdanningsnivå			
Grunnskole	,03939 *** (,00054)	,06612 *** (,00083)	,11425 *** (,00096)
Kort høyere utdanning	-,00668 *** (,00024)	-,01091 *** (,00028)	-,02041 *** (,0004)
Lang høyere utdanning	,01032 *** (,0003)	-,01464 *** (,00033)	-,02292 *** (,00043)
Innvandring			
Innvandrere	-,00425 ** (,00208)	-,00666 *** (,00165)	-,02786 *** (,00116)
Norsk m/ innvandrerbakgrunn	-,00061 (,00082)	-,00147 (,00091)	-,00014 (,00082)

Analyse

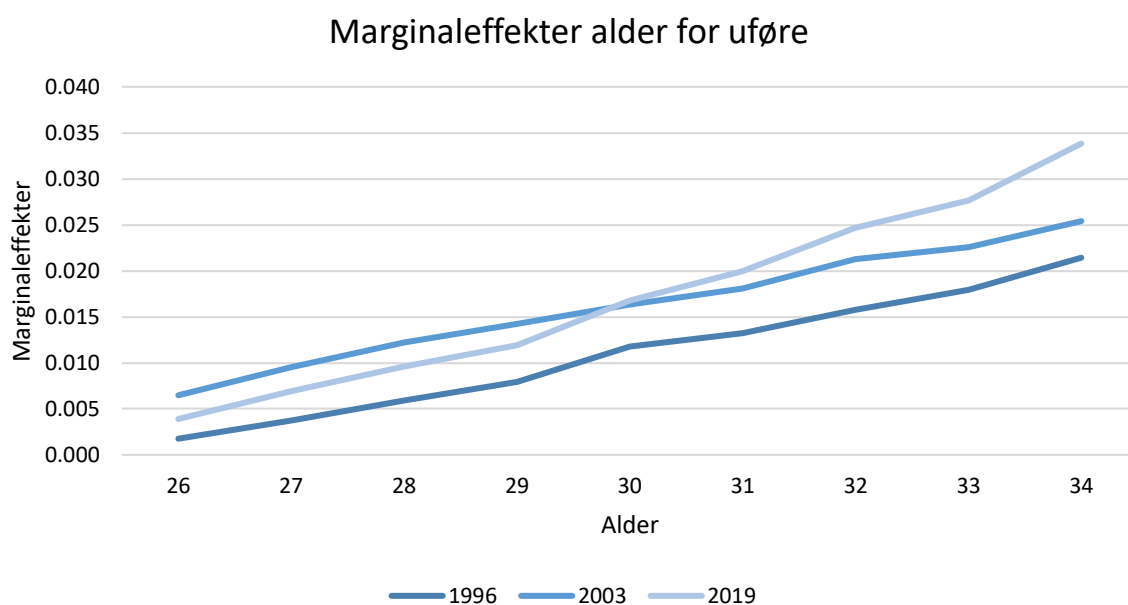
Sivilstatus			
Gift	-,0162 *** (,00034)	-,01633 *** (,00037)	-,00169 *** (,00048)
Tidligere gift	-,01452 *** (,00083)	-,01089 *** (,00113)	-,01413 *** (,00175)
Sosial bakgrunn			
Foreldre grunnskole	-,00088 * (,00046)	,00108 (,00068)	,00897 *** (,00107)
Foreldre kort høyere utdanning	,00346 *** (,00041)	,00421 *** (,00044)	,00337 (,00055)
Foreldre lang høyere utdanning	,00609 *** (,00061)	,00667 *** (,00062)	,00627 *** (,00071)
Foreldre uoppgitt utdanning	-,00646 *** (,00216)	-,01434 *** (,0017)	-,02068 *** (,0012)
Observasjoner	652 891	624 302	694 563
R²	0,02581	0,04232	0,08637

Merknad: *** p < 0.01, ** p < 0.05, * p < 0.1. Robuste standardfeil i parentes. Basekategori 25 år, mann, videregående skole, norsk uten innvandrerbakgrunn, ugift og foreldre videregående skole. Regresjonen er ikke støylagt.

Kvinne og grunnskole som høyeste registrerte utdanning har de høyeste uføresannsynlighetene i 2019 og sannsynligheten har økt mellom 1996 og 2019 for de to kategoriene. Motsatt ser vi fra tabell 6.1 at kort høyere utdanning, lang høyere utdanning og innvandrere er med på å redusere sannsynligheten for å bli uføretrygdet og denne har blitt ytterligere redusert over tid. Videre utledning vil gå nærmere inn på resultatene fra den lineære sannsynlighetsmodellen for alle uføre i alderen 25 til 34 år.

Koeffisientestimatene til alder viser marginaleffekten for sannsynligheten for å bli uføretrygdet i de ulike aldersgruppene. I analysen er 25 år benyttet som basekategori for alder. Figur 6.1 oppsummerer marginaleffektene til hver aldersgruppe for årene 1996, 2003 og 2019. Marginaleffektene har vært stigende for høyere alder i de tre årene. Regresjonene analyserer effekten forklaringsvariablene har på sannsynligheten for å bli uføretrygdet, men i den deskriptive statistikken ser vi på effekten fra enkeltvariabler. At linjene for marginaleffektene

for 2003 og 2019 krysser vil si at uføresannsynligheten var høyest for de under 30 år i 2003 og for de over 30 år i 2019. Effekten av alder på uføretrygd har blitt sterkere.

Figur 6.1 Marginaleffekter for alder, alle uføre

Tabell 6.1 viser positive marginaleffekter for kvinner i de tre årene. At det er høyere sannsynlighet for å bli uføretrygdet som kvinne understøttes fra den deskriptive statistikken ved at det var en større andel kvinner som var uføretrygdet. Kvinner har hatt en stigende trend i sannsynligheten for å bli uføretrygdet. Mellom 1996 og 2019 har sannsynligheten for å bli uføretrygdet som kvinne blitt mer enn firedoblet. Det som skiller seg ut er 2019 med 1,8 prosent høyere sannsynlighet å bli uføretrygdet som kvinne enn som mann. Høyere uføresannsynlighet for kvinner kan komme fra diagnostisering eller andelen på gradert uføretrygd som ikke fanges opp i modellen. Ved å gjennomføre en dekomponering av bidraget kjønn har på uføreratene kan vi se nærmere om endringene kommer fra sammensetningen mellom kvinner og menn eller effekten av kjønnsforskjellene. Variabelen kjønn er statistisk signifikant.

Kategorien utdanning benytter videregående skole som basekategori. Tabell 6.1 viser at sannsynligheten for å bli uføretrygdet med grunnskole som høyeste registrerte utdannet har blitt tredoblet mellom 1996 og 2019. For kort høyere utdanning og lang høyere utdanning tar koeffisientene negative verdier med unntak av lang høyere utdanning i regresjonen for 1996. Sannsynligheten for å bli uføretrygdet har blitt mindre over tid for både kort høyere utdanning og lang høyere utdanning. Koeffisientestimatene til utdanningsnivåene er statistisk signifikante. At lang høyere utdanning tar positiv verdi i 1996 kan være et resultat av endringer

i definisjonen av utdanningssystemene som ble satt i verk i 1998/99 (Statistisk sentralbyrå, 2019a). Kategoriene for utdanning gir både økt og redusert sannsynlighet for å bli uføretrygdet og dekomponeringen vil gi resultater for hvilken retning utdanning totalt påvirker uføreratene.

Tabell 6.1 viser at det kun er kategorien innvandrere som er statistisk signifikant for de tre årene når norsk benyttes som basekategori. Sannsynligheten for å bli uføretrygdet er lavere for en innvandrere enn kategorien norsk uten innvandrerbakgrunn. Utviklingen viser at sannsynligheten for å bli uføretrygdet som innvandrere har blitt mindre med årene. Analysen samsvarer med deskriptiv statistikk ved at det er høyere risiko for å bli uføretrygdet om individet er norsk uten innvandrerbakgrunn. At det er lavere sannsynlighet for at innvandrere blir uføretrygdet kan påvirkes av vilkåret i uføretrygden om at individet må ha vært medlem av folketrygden de siste fem årene før sykdom og/eller skade.

Regresjonsanalysen for sivilstatus gir negative koeffisienter for gifte og tidligere gifte mot basekategorien ugift for de tre årene og alle estimatene er statistisk signifikante. Sannsynligheten for å bli ufør var uforandret i 1996 og 2003 for kategorien gift. I 2019 var ikke fordelene av å være gift like sterke som tidligere år, men reduserer fortsatt sannsynligheten for uføretrygd. I dekomponeringsanalysen kan vi videre utlede om det er sammensetningen av sivilstatus eller endringer i effekten av sivilstatus som bidrar til endringer i uføreratene, og i hvilken retning sivilstatus samlet bidrar. At koeffisientene tar negative verdier i alle år for gifte og tidligere gifte tilsier at det er høyere sannsynlighet for å bli uføretrygdet for ugifte. Det kan forklares i at det finnes en ekteskapspremie for uføretrygd. Gifte og tidligere gifte kan ha egenskaper som gjør de mindre tilbøyelige for uføretrygd. At effekten av å være gift mot ugift blir mindre over årene kan forklares i at flere er samboere.

Siste variabelen som er inkludert i analysen er sosial bakgrunn som foreldres høyeste registrerte utdanningsnivå. Foreldre med grunnskole, kort høyere utdanning og lang høyere utdanning som høyeste registrerte utdanning tar positive koeffisienter for alle år med unntak av foreldre med utdanningsnivået grunnskole i 1996. De fleste koeffisientene er statistisk signifikante, med unntak foreldre grunnskole i 2003 og foreldre kort høyere utdanning i 2019. Kategorien foreldre med grunnskole har en klar trend i økende sannsynlighet for å bli uføretrygdet fra 1996 til 2019. Koeffisientene over de tre årene for kort høyere utdanning og lang høyere utdanning forandrer seg relativt lite. Resultatene kan påvirkes av hvordan utdanningskategoriene er definert og utviklingen innenfor utdanning for generasjonen til foreldrene.

6.1.2 Regresjonsresultater for nye uføre

Lineær sannsynlighetsmodell er videre gjennomført med nye uføre som avhengig variabel. Nye uføre er definert *som individer som ikke var registrert som uføre i 1995, 2002 og 2018, men i det påfølgende året*. Resultatene fra regresjonsanalysen vil vise marginaleffektene for forklaringsvariablene på sannsynligheten for å bli ufør. Tabell 6.2 viser resultatene fra den lineære sannsynlighetsmodellen for å bli ufør gitt årstallene 1996, 2003 og 2019. Figur 5.2 viste at det var variasjon i antall nye uføre fra år til år og det kan være vanskelig å se dynamikken når enkeltår benyttes i analysen. Antall observasjoner i regresjonsanalysen tar en lavere verdi siden allerede uføretrygdene er utelatt.

Tabell 6.2 Lineær sannsynlighetsmodell 25-34 år, nye uføre

	1996	2003	2019
Uføretrygd	0,26	0,22	0,66
Kjønn			
Kvinne	,00082 *** (,00012)	,00071 *** (,00012)	,00541 *** (,00021)
Utdanningsnivå			
Grunnskole	,00354 *** (,0002)	,0043 *** (,00026)	,01604 *** (,00045)
Kort høyere utdanning	-,00148 *** (,00011)	-,00144 *** (,00011)	-,00532 *** (,00022)
Lang høyere utdanning	-,00226 *** (,00013)	-,0019 *** (,00013)	-,00646 *** (,00022)
Innvandring			
Innvandrere	-,00034 (,00083)	,00003 (,00061)	-,00497 *** (,00052)
Norsk m/ innvandrerbakgrunn	,00018 (,00034)	,0001 (,00032)	-,00034 (,00037)
Sivilstatus			
Gift	-,00129 ***	-,00087 ***	-,00228 ***

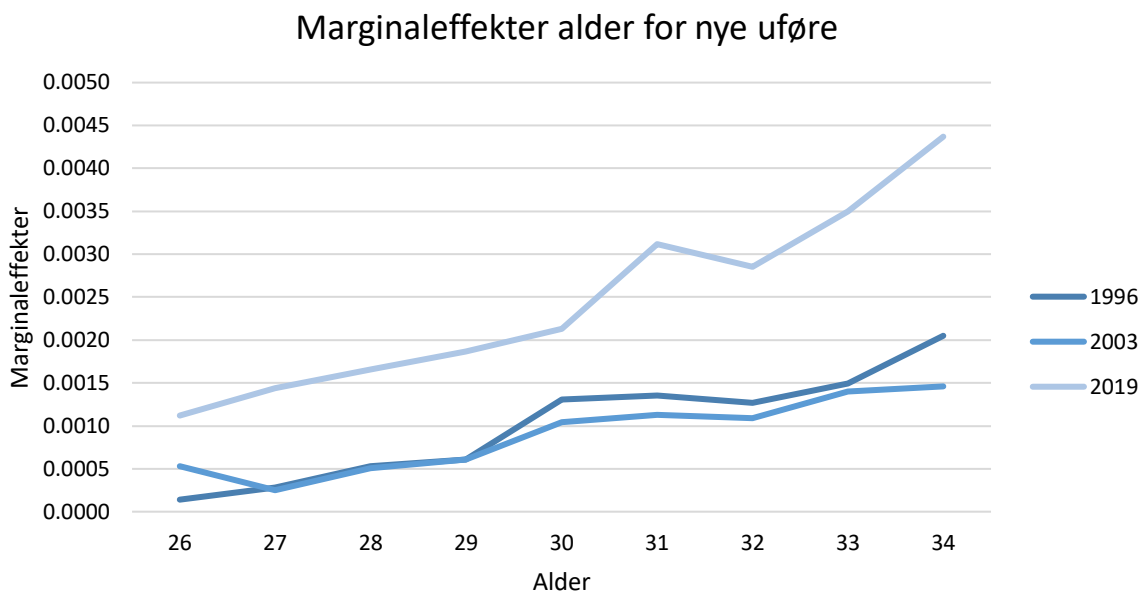
Analyse

	(,00014)	(,00013)	(,00023)
Tidligere gift	,00021 (,00038)	,00062 (,00043)	-,00011 (,00087)
Sosial bakgrunn			
Foreldre grunnskole	-,00003 (,00018)	,00038 * (,00022)	,00098 ** (,00046)
Foreldre kort høyere utdanning	,00032 * (,00017)	,00034 * (,00015)	,00046 * (,00026)
Foreldre lang høyere utdanning	,00122 *** (,00027)	,00052 ** (,00021)	,00094 *** (,00033)
Foreldre uoppgitt utdanning	-,00024 (,00087)	-,00149 ** (,00063)	-,00387 *** (,00055)
Observasjoner	643 608	612 525	674 365
R²	0,00172	0,00204	0,01084

Merknad: *** p < 0.01, ** p < 0.05, * p < 0.1. Robuste standardfeil i parentes. Basekategori 25 år, mann, videregående skole, norsk uten innvandrerbakgrunn, ugift og foreldre videregående skole. Regresjonen er ikke støylagt.

I likhet med resultatene fra den lineære sannsynligheten for alle uføre er det kvinne og grunnskole som høyeste registrerte utdanning som har de høyeste uføresannsynlighetene for nye uføre i 2019 og sannsynligheten har økt fra 1996 til 2019. Kort høyere utdanning og lang høyere utdanning, innvandrere var med å reduseres sannsynligheten for å bli uføretrygdet i størst grad i 2019. Dette er likhetstrekk med regresjonen gjennomført for alle uføre. Det er i mindre grad klare trender i utviklingen i uføresannsynligheten for variablene i årene 1996, 2003 og 2019 for nye uføre.

Marginal-effektene for alder er oppsummert i figur 6.2. Basekategorien for alder er 25 år. Trenden i margina-effekten for de tre årene er stigende for høyere alder. Det er høyere sannsynlighet å bli uføretrygdet for de i alderen 34 år enn 25 år. Individer i alderen 27, 28 og 29 år har lik uføresannsynlighet i 1996 og 2003. For de over 30 år var sannsynligheten for å bli uføretrygdet høyere for de i 1996 enn i 2003. Marginal-effektene for alle aldersgrupper i 2019 ligger markant over 1996 og 2003. Sannsynligheten for å bli uføretrygdet er en stigende trend i alder for årene 1996, 2003 og 2019.

Figur 6.2 Marginaleffekter for alder, nye uføre

Tabell 6.2 viser at sannsynligheten for å bli ufør som kvinne er positiv, men det var en nedgang mellom 1996 og 2003 før det har vært en tydelig økning i 2019. Sannsynligheten for å bli ufør som kvinne har mer enn seksdoblet seg fra 1996 til 2019. Gjennomgående fra deskriptiv statistikk og regresjonsanalysene markerer kvinne som utsatt for å bli uføretrygdet. Dekomponeringen vil se nærmere på om det er endringer i egenskapene til sammensetningen av kjønn eller endringer i effektene av kjønnsforskjellene som driver endringen i uføreratene.

Resultatene for høyeste registeret utdanning viser at sannsynligheten for å bli uføretrygdet er positiv for grunnskole og negativ for høyere utdanning mot basekategorien videregående skole. Grunnskole hadde relativ lik sannsynlighet i 1996 og 2003, men i 2019 ble uføresannsynligheten fire ganger så stor. Kort høyere utdanning reduserer sannsynligheten for å bli ny uføretrygdet, men marginaleffektene har over de tre årene tatt en mindre negativ verdi. Dette antyder til at effekten av å ha kort høyere utdanning ikke er lik sterk i 2019 som den var i 1996. Dekomponeringsanalysen vil gi indikasjon på om endringen i å bli uføretrygdet kommer fra endringer i sammensetningen av utdanningsnivået eller effekten av å ha utdanning på uføretrygd er endret. Utdanning er statistisk signifikant for alle kategoriene i de tre årene.

For variabelen innvandring er det kun innvandrere i 2019 som er statistisk signifikant. Innvandrere tar negativ verdi som vil si at en innvandrer har lavere sannsynlighet for å bli uføretrygdet enn kategorien norsk uten innvandrerbakgrunn i 2019. Videre er det kun gift som tar statistisk signifikante verdier. Sannsynligheten er lavere for en som er gift enn ugift å bli

uføretrygdet. Dette kan også knyttes til at det er en ekteskapspremie for uføretrygd. Til slutt skal vi se på hvordan foreldres høyeste registrerte utdanningsnivå påvirker sannsynligheten for å bli uføretrygdet. Kategoriene foreldre høyeste registrerte utdanning for årene 1996, 2003 og 2019 er statistisk signifikante med unntak av foreldre med grunnskole i 1996 og foreldre med uoppgett utdanning i 1996. Regresjonsanalysen viser at om foreldre har grunnskole eller kort høyere utdanning som høyeste registrerte utdanning øker sannsynligheten for å bli uføretrygdet. Individer med foreldre som har lang høyere utdanning som høyeste registrerte utdanningsnivå har fått uføresannsynligheten redusert mellom 1996 og 2019.

6.2 Resultater Blinder-Oaxaca dekomponering

Blinder-Oaxaca dekomponering benyttes til å se på hvor mye av endringen i uføreratene som kan tilskrives endringer i sammensetningen av forklaringsvariablene og effekten av endringer i forklaringsvariablene på uføretrygd. Uføreraten vil dekomponeres i samlet bidrag for de utvalgte variablene og enkeltbidraget til tilhørende kategorier. Utledning av datagrunnlaget i kapittel 5.4 viste at antall mottakere av uføretrygd og spesielt antall nye mottakere varierer fra år til år. Mellom 1996 og 2019 har trenden i uføretrygd vært stigende i antall mottakere og nye mottakere. Eksempelvis fra regresjonsanalysen for alle uføre og nye uføre ledet grunnskole som høyeste registrerte utdanning til økt uføresannsynlighet og høyere utdanning til lavere sannsynlighet for å bli uføretrygdet. Dekomponeringsanalysen vil utlede i hvilken grad endringer i egenskapene til sammensetningen av utdanning og endringer i effektene av utdanningsnivåene påvirker uføretrygd, og om alle utdanningsnivåene samlet bidrar i samme retning. For variabelen sivilstatus, som i liten grad påvirket uføresannsynligheten, skal vi se nærmere om den har et samlet bidrag for endringene i uføreratene.

Analysen gjennomføres for tidsperioden 1996 til 2003 og 1996 til 2019 for alle uføre og nye uføre i alderen 25 til 34 år.

For å se på gruppeforskjellene mellom de to årstallene benyttes likning 5.9 fra kapittel 5.1.2. Metoden benytter referansegruppe A som viser til referanseår 1996 i dekomponeringsanalysen. Likning 5.9 med gruppe A som referanseår er gitt ved;

$$\begin{aligned} R &= [E(X_B) - E(X_A)]\beta_A \\ &+ E(X_A)(\beta_B - \beta_A) \\ &+ [E(X_B) - E(X_A)](\beta_B - \beta_A) \\ &= E + C + I \end{aligned} \tag{5.9}$$

Der ledd E viser til forskjellene i forklaringsvariablene for utvalget for de to årstallene gitt karakteristikene til utvalget i 1996. Andre ledd, C , viser forskjellene i koeffisientene og kan tolkes som endringer som oppstår når effekten til forklaringsvariablene er endret gitt hvordan variablene ble målt i 1996. Siste ledd I er interaksjonen mellom forskjellen i forklaringsvariablene og forskjellen i koeffisienten. Interaksjonsleddet viser den simultane endringen i sammensetningen av forklaringsvariablen og effekten av denne endringen på uføretrygd.

I analysen dekomponeres den gjennomsnittlige forskjellen mellom de to gruppene i de tre leddene E , C og I fra likning (5.9). Samlet bidrag fra de tre leddene skal summeres til den gjennomsnittlige forskjellen, R . Dekomponeringsanalysen vil gi resultater for samlet bidrag for alle variablene og enkeltbidraget til hver variabel. Enkelteffektene for hver kategori i variablene fra dekomponeringen er samlet i appendiks. Tidligere utledet svakhet knyttet til dekomponeringsanalysen er begrensningen i uthenting av standardfeil fra microdata.no. Standardfeil er derfor ikke inkludert i dekomponeringsanalysen.

6.2.1 Dekomponeringsanalyse for alle uføre i perioden 1996-2003

Resultatene fra dekomponeringen for perioden 1996 til 2003 for alle uføre er presentert i tabell 6.3. I 1996 var andelen uføre i alderen 25 til 34 år på 1,7 prosent og i 2003 var den økt til 2,1 prosent av befolkningen i alderen 25 til 34 år. Andelen unge uføre av befolkningen i 2003 har økt med 0,43 prosentpoeng i forhold til 1996. Økningen på 0,43 prosentpoeng i uføretrygden tilsvarer en økning på 26 prosent mellom de to årene.

Tabell 6.3 Dekomponering 1996-2003, alle uføre

Prediksjon 2003	0,0209			
Prediksjon 1996	0,0166			
Differanse	0,0043			
Dekomponering for alle uføre 1996-2003				
	Differanse	Variabelbidrag	Koeffisient	Interaksjon
Alder	0,00545	0,00074	0,00468	0,00003
Kjønn	0,00058	0,00002	0,00056	0,00001
Utdanning	-0,00032	-0,00366	0,00574	-0,00240
Innvandring	-0,00037	-0,00014	-0,00015	-0,00008
Sivilstatus	0,00095	0,00084	0,00014	-0,00004
Foreldre utdanning	0,00012	0,00018	0,00025	-0,00031
Konstantledd	-0,00211	0,00000	-0,00211	0,00000
Samlet bidrag	0,0043	-0,00202	0,00911	-0,00279

Merknad: Referanseår 1996. For alle deskriptive statistikker og opptellinger benyttes det et støyfilter. Dette støyfilteret benyttes ikke i regresjonen.

Dekomponering av samlet bidrag viser at egenskaper bidrar negativt og det er endringen i effektene som driver forskjellene. Ser vi på differansen til hver variabel nærmere kan vi se at det er alder som i stor grad bidrar til økte uførerater mellom 1996 og 2003. Dekomponering av alder viser at endringer i effekten er største bidragsyter. Alder er en avgrenset gruppe mellom 25 til 34 år, men internt i aldersgruppen gir bidraget økt uføerate. Sivilstatus medvirker til økte uførerater og det er endring i egenskapene som trekker opp. Endringene i egenskapene viser til at det er endringer i sammensetningen av sivilstatus som øker uføreratene. Årsaken er at færre er gifte eller tidligere gifte. Fra regresjonsanalysen viste kjønn til en høyere sannsynlighet for å bli uføretrygdet som kvinne. Variabelen kjønn er produktet av verdien for kvinner. At kjønn øker uføreratene kan tolkes som at kvinner er med å øke uføreratene. Tabell 6.3 viser at endringer i effekten av å være kvinne driver økningen i uføreratene.

Foreldres høyeste registrerte utdanning bidrar samlet til å øke uføreratene og dekomponeringen viser til økt bidrag fra endring i egenskapene og endring i effektene. Sammensetningen av utdanningsnivå kan antyde at foreldre har et høyere utdanningsnivå i 2003 sammenlignet med 1996. Enkelteeffektene til foreldres utdanningsnivå for grunnskole, kort høyere utdanning og

lang høyere utdanning bidrar til økte uførerater gjennom endringer i egenskapene og endringer i effektene.⁵

Variablene utdanning og innvandring er med på å redusere uføreratene mellom 1996 og 2003. Utdannings sammensetningen har bidratt til å redusert uføreratene. Årsaken kan være høyere utdanningsnivå i 2003 sammenlignet med 1996. Effekten av utdanning øker uføreratene. Mer utdanning reduserte sannsynligheten for å bli uføretrygdet i større grad i 1996 enn 2003. Totalt er utdanning med på å redusere uføreraten for perioden 1996 til 2003. Dekomponering av utdanning til enkelteffekter av høyeste registrerte utdanning viser at grunnskole medvirker til økte uførerater og kort høyere utdanning og lang høyere utdanning til reduserte uførerater. Bidraget fra bare grunnskole er større enn produktet av kort høyere utdanning og lang høyere utdanning, som gir positivt samlet bidrag for utdanning på uføreraten. Effekten av grunnskole øker uføreratene og det er færre som har grunnskole som høyeste registrerte utdanning som reduserer uføreratene. Grunnskole som høyeste registrerte utdanning reduserte uføreratene i større grad i 1996 enn i 2003. Det å ha utdanning har mindre verdi i samfunnet sammenlignet med tidligere. Dette gjør at de med kun grunnskole har høyere sannsynlighet for uføretrygd og høyere utdanning reduserer sannsynligheten.

Sammensetningen i innvandring har endret seg på en måte som har redusert uføreraten. Dette kan være resultat av økningen i antall innvandrere. Innvandring har bidratt til å redusere uføreratene i større grad i 2003 enn 1996. Samlet bidrag av innvandring på uføreratene er marginale.

Utviklingen i uføreraten mellom 1996 og 2003 har økt og det er i hovedsak alder som driver forskjellen. Befolkningssammensetningen har endret seg på en måte som vil redusere uføreratene, men endringer i effekten til forklaringsvariablene bidrar til økt differanse i uføreraten.

6.2.2 Dekomponeringsanalyse for nye uføre i perioden 1996-2003

For nye uføre er det store fluktuasjoner i tilveksten fra år til år, som vist tidligere i figur 5.2. Dette vil påvirke resultatene når to vilkårlige enkeltår sammenlignes. Dekomponeringsanalysen viser at uføreraten gikk ned mellom 1996 og 2003 til tross for at trenden for antall nye uføretrygdede var stigende. Uføreraten for nye uføre i 1996 var på 0,0026

⁵ Enkelteffekter fra tabell 10.1 i appendiks.

prosent av den totale befolkningen i alderen 25 til 34 år og gikk ned til 0,0023 prosent i 2003. Endringen i uføreraten er en reduksjon på 0,0003 prosentpoeng som tilsvarer en reduksjon på 12 prosent mellom 1996 og 2003.

Tabell 6.4 Dekomponering 1996-2003, nye uføre

Prediksjon 2003	0,0023			
Prediksjon 1996	0,0026			
Differanse	-0,0003			
Dekomponering for nye uføre 1996-2003				
	Differanse	Variabelbidrag	Koeffisient	Interaksjon
Alder	-0,00005	0,00007	-0,00010	-0,00002
Kjønn	-0,00005	0,00000	-0,00005	0,00000
Utdanning	-0,00024	-0,00042	0,00023	-0,00005
Innvandring	0,00002	-0,00001	0,00001	0,00001
Sivilstatus	0,00019	0,00005	0,00016	-0,00002
Foreldre utdanning	-0,00004	0,00003	0,00000	-0,00008
Konstantledd	-0,00012	0,00000	-0,00012	0,00000
Samlet bidrag	-0,0003	-0,00027	0,00013	-0,00015

Merknad: Referanseår 1996. For alle deskriptive statistikker og opptellinger benyttes det et støyfilter. Dette støyfilteret benyttes ikke i regresjonen.

Samlet bidrag dekomponeres til positivt koeffisientbidrag og det er endringer i egenskapene som trekker ned uføreraten. Sammensetningen av de nye uføre har endret seg på en måte som reduserer uføreraten mellom 1996 og 2003. Utdanning bidrar i størst grad til nedgangen i uføreraten mellom de to årene for nye uføre. Dekomponering av utdanning viser at endringer i utdanningssammensetningene har bidratt til å redusere uføreraten. Dette kan indikere et høyere utdanningsnivå blant de nye uføre i 2003 sammenlignet med de i 1996. Samtidig kan vi se at endringer i effekten av utdanning har økt uføreraten. Det å ta mer utdanning reduserte uføreraten mer i 1996 enn i 2003.

Fra tabell 6.4 kan vi se at alder, kjønn og foreldres høyeste registrerte utdanning trekker ned uføreraten i like stor grad. Alderssammensetningen bidrar til økte uførerater og årsaken kan være økt gjennomsnittsalder blant de som blir uføretrygdde i 2003 sammenlignet med 1996. Effekten av alder reduserer uføreraten. For kjønn medvirker endringer i effekten alene til

bidraget i redusert uførerate. Siden kjønn viser til produktet for kvinner er det effekten av å være kvinne som bidrar til nedgangen i uføreraten. Forklaringen på dette er noe uklar når sannsynligheten for å bli uføretrygdet har vært økende mellom 1996 og 2003, og andelen uføretrygdede kvinner er større enn uføretrygdede menn. Det kan være et mulig resultat av variasjonen i nye uføre for årene som sammenlignes. Kjønnfordelingen har ikke bidratt til endringer i uføreratene. Dekomponering av foreldres høyeste registrerte utdanning gir positivt bidrag fra endringer i effekten og det er interaksjonsleddet som bidrar til at samlet bidrag gir reduserte uførerater. Interaksjonsleddet viser til at endringer i egenskapene og endringer i effekten skjer simultant. Enkelteffektene til foreldres utdanningsnivå viser at det er endringer i effekten av grunnskole som bidrar til å økte uføreratene, men endringen i effekten av uoppgitt utdanning for foreldre medvirker til en større nedgang som gjør det samlede bidraget negativt.⁶

Motsatt har sivilstatus og innvandring bidratt til økte uførerater. Dekomponeringen av sivilstatus viser at det er endringer i effekten av å være gift eller tidligere gift på uføretrygd som driver forskjellen. Økt uførerate som et resultat av sammensetningen i sivilstatus kan oppstå gjennom økt andel ugifte som har større sannsynlighet for å bli uføretrygdet. For sivilstatus er det kategorien gift som medvirker til at differansen mellom 1996 og 2003 gir økt uførerate. Det er færre som gifter seg som er med på å øke uføreratene samtidig som effekten av å være gift på uføretrygd er svakere. Innvandring bidrar til en marginal økning i uføreratene mellom de to årene. Sammensetningen av innvandring har endret seg på en måte som tilsier redusert uførerate og effekten av innvandring øker raten.

Uføreraten har gått ned mellom 1996 og 2003, og det er endringer i befolkningssammensetningen av nye uføre som er den medvirkende faktoren. Fluktuasjoner i antall nye mottakere fra år til år kan påvirke dekomponeringsresultatene. Ifølge figur 5.2 var trenden i antall nye uføre stigende, men dekomponeringen viser redusert uførerate mellom 1996 og 2003.

6.2.3 Dekomponeringsanalyse for alle uføre i perioden 1996-2019

Hovedanalysen er gjennomført for hvordan sannsynligheten for å bli uføretrygdet er endret fra 1996 til 2019. Dekomponeringsresultatene for alle uføre er presentert i tabell 6.5.

⁶ Enkelteffekter fra tabell 10.2 i appendiks.

Andelen uføretrygdede i alderen 25 til 34 år var på 1,66 prosent av befolkningen i samme aldersgruppe i 1996. I 2019 hadde uføreratene økt til 3,53 prosent. Dette tilsvarer en økning på 1,87 prosentpoeng eller 113 prosent mellom de to årene. Blinder-Oaxaca dekomponeringen vil dekomponere endringen i uføreratene ned i endringer i egenskapene til forklaringsvariablene og effekten av endringen mellom forklaringsvariablene og uføretrygd.

Tabell 6.5 Dekomponering 1996-2019, alle uføre

Prediksjon 2019	0,0353			
Prediksjon 1996	0,0166			
Differanse	0,0187			
Dekomponering for alle uføre 1996-2019				
	Differanse	Variabelbidrag	Koeffisient	Interaksjon
Alder	0,00567	0,00011	0,00551	0,00005
Kjønn	0,00674	0,00001	0,00669	0,00004
Utdanning	0,00476	-0,00396	0,01559	-0,00687
Innvandring	-0,00519	-0,00066	-0,00111	-0,00342
Sivilstatus	0,00243	0,00256	-0,00021	0,00008
Foreldre utdanning	-0,00118	0,00006	0,00163	-0,00286
Konstantledd	0,00551	0,00000	0,005510	0,00000
Samlet bidrag	0,0187	-0,00188	0,03361	-0,01299

Merknad: Referanseår 1996. For alle deskriptive statistikker og opptellinger benyttes det et støyfilter. Dette støyfilteret benyttes ikke i regresjonen.

Fra 1996 til 2019 har uføreratene blitt mer enn fordoblet for unge uføretrygdede. Det er endringer i effektene til forklaringsvariablene på uføretrygd som driver økningen i uføreratene mellom de to årene. Befolkningssammensetningen har endret seg på en måte som tilsier redusert uføerate. Resultatene fra dekomponeringen i tabell 6.5 viser at alder, kjønn og utdanning er de største bidragene til at uførerisikoen har økt mellom 1996 og 2019. Kjønn er variabelen som medvirker i størst grad. Dekomponering av kjønn viser at det er endringer i effekten som driver forskjellen. Verdiene til kjønn er produktet av verdien til kvinne i analysen. Dekomponeringen kan tolkes som effekten av å være kvinne bidrar til økning i uføreratene. Kvinner var mer utsatt for uføretrygd i 2019 enn i 1996.

Dekomponering av alder viser til at endringer i effekten er med å trekke opp uføreratene. Sammenlignet med dekomponeringen gjennomført for alle uføre mellom 1996 og 2003 fra tabell 6.3 har det samlede bidraget av alder bidratt marginalt til større økning i uføreratene mellom 2003 og 2019. Effekten av å bli ett år eldre øker sannsynligheten for å bli uføretrygdet i større grad i 2019 enn 1996.⁷ Denne sammenhengen blir sterkere jo eldre individet er.

Samlet bidrar utdanning til flere uføretrygdede. Sammensetningen av utdanningsnivået mellom 1996 og 2019 bidrar til å redusere uføreraten ved at flere tar høyere utdanning. Samtidig som endringer i effekten av utdanning bidrar til økning i uføreratene. Utdanning var med på å redusere uføreratene i større grad i 1996 enn i 2019. Økningen i uføreratene knyttet til utdanning forklares med enkelteffektene som viser at endringer i effekten av grunnskole som høyeste registrerte utdanning driver forskjellen. Individer med grunnskole som høyeste registrerte utdanning hadde i 2019 høyere sannsynlighet for å bli uføretrygdet enn i 1996. Endringer i egenskapene til grunnskole leder til redusert uføresannsynlighet og kan forklares ved at flere tar høyere utdanning. Kort høyere utdanning og lang høyere utdanning som høyeste registrerte utdanning har et negativt samlet bidrag. Det er sammensetningen av kort høyere utdanning og lang høyere utdanning som bidrar til å redusere uføreratene. Effekten av å ha kort høyere utdanning eller lang høyere utdanning reduserer uføresannsynligheten i større grad i 2019 sammenlignet med 1996. Verdien av å ta høyere utdanning er blitt sterkere sett mot uføretrygd.

Sammensetningen av sivilstatus har økt sannsynligheten for å bli uføretrygdet mellom de to årstallene. Endringer i sammensetningen til sivilstatus bidrar i større grad til økte uførerater mellom 1996 og 2019 enn mellom 1996 og 2003 fra tabell 6.3. Dette kan forklares med at andelen som gifter seg har blitt lavere over tidsperioden. Endringer i effekten viser at sivilstatus reduserte uføreratene i større grad i 1996 enn 2019. Effekten av å være gift eller tidligere gift på uføretrygd har blitt svakere.

Fra 1996 til 2019 har variablene alder, kjønn, utdanning og sivilstatus bidratt til at uføreraten har økt. Innvandring og foreldres utdanning har bidratt til å redusere uføreraten. Sammensetningen og endringer i effekten til innvandring reduserer uføreraten. Sammenlignet med dekomponeringen for alle uføre mellom 1996 og 2003 bidrar innvandring til en større nedgang mellom 1996 og 2019. Dette kan tyde på at innvandring har fått en sterkere effekt på

⁷ Enkelteffekter fra tabell 10.3 i appendiks.

sannsynligheten for å bli uføretrygdet. Dekomponert ned i enkelteffekter er det kategorien innvandrere som står for nesten hele bidraget til at samlet bidrag for innvandring reduserer uføreraten mellom de to årene. Både sammensetningen av innvandrere og effekten av å være innvandrer har redusert uføresannsynligheten.

Foreldres høyeste registrerte utdanning har et samlet bidrag som reduserer uføreratene og det er interaksjonsleddet som står for nedgangen. Det vil si at når endringer i egenskapene til foreldres høyeste registrerte utdanning og endringer i disse effektene skjer simultant vil uføreraten reduseres. Enkelteffektene knyttet til foreldres utdanningsnivå viser at det er kategorien foreldre med uoppgitt utdanning som driver uføreraten ned. Samlet bidrag fra foreldre med høyeste registrerte utdanning som grunnskole, kort høyere utdanning og lang høyere utdanning gir økt uføerate fra 1996 til 2019. Ved å plassere uoppgitt utdanning i egen kategori for å løse problemet med manglende enheter for variabelen sosial bakgrunn har dette påvirket dekomponeringsresultatene. Utdannings sammensetningene for kategoriene grunnskole, kort høyere utdanning og lang høyere utdanning har endret seg på en måte som øker uføreratene. Endringer i effekten av grunnskole eller lang høyere utdanning ga lavere sannsynlighet for uføretrygd i 1996 enn i 2019. Vi ser også at kort høyere utdanning for foreldrene skiller seg ut ved at effekten av utdanningsnivået økte uføresannsynligheten i 1996 sammenlignet med 2019.

Uføreraten mellom 1996 og 2019 er fordoblet. Økningen er et resultat av endringer i effekten av variablene på uføretrygd. Samlet bidrar alder, kjønn og utdanning til at uføreraten har økt fra 1996 til 2019, mens innvandring har bidratt til at uføreraten er redusert. Sannsynligheten for å bli uføretrygdet ved økt alder er sterkere i 2019 sammenlignet med 1996. Effekten av å ha grunnskole som høyeste registrerte utdanning er driveren til at samlet bidrag for utdanning øker uføreratene. Det å kun ha grunnskole gjør et individ mer utsatt for uføretrygd i 2019 i forhold til 1996, og effekten av utdanningsnivå på uføretrygd har blitt svakere. Innvandring reduserer uføreratene i større grad og økning i innvandring på 2000-tallet kan ha bidratt til sterkere effekt mellom innvandring og uføretrygd.

6.2.4 Dekomponeringsanalyse for nye uføre i perioden 1996-2019

Andelen nye uføre i alderen 25 til 34 år var i 1996 på 0,26 prosent og økte til 0,70 prosent av befolkningen i samme aldergruppe i 2019. Økningen i andelen nye uføretrygdede var på 0,0045 prosentpoeng og dette tilsvarer en økning på 156 prosent. Fra figur 5.2 med utviklingen i nye

uføre var 2018 og 2019 to år som skilte seg ut med markant økning i antall nye uføre og dette resulterer i den bemerkelsesverdige økningen i uføreratene mellom 1996 og 2019. Tabell 6.6 oppsummerer resultatene fra dekomponeringsanalysen for nye uføre.

Tabell 6.6 Dekomponering 1996-2019, nye uføre

Prediksjon 2019	0,0070			
Prediksjon 1996	0,0026			
Differanse	0,0045			
Dekomponering for nye uføre 1996-2019				
	Differanse	Variabelbidrag	Koeffisient	Interaksjon
Alder	0,00131	0,00001	0,00129	0,00001
Kjønn	0,00226	0,00000	0,00224	0,00001
Utdanning	0,00003	-0,00058	0,00212	-0,00151
Innvandring	-0,00099	-0,00004	-0,00024	-0,00071
Sivilstatus	-0,00003	0,00016	-0,00034	0,00014
Foreldre utdanning	-0,00039	0,00006	0,00008	-0,00053
Konstantledd	0,00226	0,00000	0,00226	0,00000
Samlet bidrag	0,0045	-0,00038	0,00661	-0,00259

Merknad: Referanseår 1996. For alle deskriptive statistikker og opptellinger benyttes det et støyfilter. Dette støyfilteret benyttes ikke i regresjonen.

Samlet bidrag dekomponeres ned til en negativ endring i egenskapene og positivt bidrag fra endringer i effektene. Økte uførerater kan tilskrives i hovedsak variablene alder og kjønn, og innvandring har bidratt til reduserte rater. Alder og kjønn driver forskjellene i uføreratene som et resultat av endringer i effekten av variablene. Endringer i sammensetningen for alder og kjønn har ikke bidratt til endringer i uføreratene mellom 1996 og 2019. Dekomponeres alder ned i enkelteffekter er det endringer i effektene som alene driver økning i uføreraten.⁸ En gitt alder i 1996 reduserte uføresannsynligheten i større grad enn 2019. Kvinner er mer tilbøyelige for uføretrygd i 2019 sammenlignet med 1996. Sammensetningene av kjønnsforskjellene har ingen innvirkning på uføreratene.

⁸ Enkelteffekter fra tabell 10.4 i appendiks.

Innvandring er med på å trekke uføreratene ned i likhet med utviklingen for alle uføre for tidsperioden. Endringer i effekten til innvandring reduserer uføresannsynligheten i større grad i 2019 enn i 1996. Tilveksten av innvandrere kan ha bidratt til å redusere uførerisikoen. Det er kategorien innvandrere som medvirker til redueringen i uføreratene. Sammensetningen med økende antall innvandrere i 2019 sammenlignet med 1996 er med på å redusere uføreratene. Effekten av å være innvandrere reduserer uføresannsynligheten i større grad i 2019 enn i 1996.

Utdanning bidrar til en marginal økning i uføreraten. Dekomponering av utdanning viser at det å ha utdanning reduserte uføreratene mer i 1996 enn i 2019. Utdannings sammensetningen reduserer uføresannsynligheten som kan forklares med et høyere utdanningsnivå. Enkelteffektene av utdanning samsvarer med tidligere dekomponeringsanalyser ved at det er kategorien grunnskole som høyeste registrerte utdanning som gjør at samlet bidrag for utdanning øker uføreratene. Samlet bidrag for kort høyere utdanning reduserer uføreratene i større grad enn lang høyere utdanning. Dekomponert er det effekten av kort høyere utdanning som danner denne forskjellen. Kort høyere utdanning reduserte uføresannsynligheten i større grad i 2019 enn i 1996.

Sivilstatus bidrar motsatt til utdanning med en marginal reduksjon i uføreratene. Sammensetningen av sivilstatus bidrar til økte uførerater og dette kan være et resultat av at flere er ugifte, hvilket øker risikoen for uføretrygd. Effekten av å være gift eller tidligere gift har blitt sterkere mellom 1996 og 2019.

Gjennomføring av dekomponeringsanalysen manuelt gjør at vi ikke kan analysere resultatene med standardfeil. Resultatene må derfor tolkes med en viss usikkerhet. Microdata.no, som tidligere nevnt i kapittel 5.2, har iverksatt tiltak for å opprettholde konfidensialitet og dette påvirker resultatene. For alle deskriptive statistikker og optellinger benyttes det et støyfilter. Dette støyfilteret benyttes ikke i regresjoner. I dekomponeringen kan det lede til ulike verdi for differansen i gjennomsnittene mellom de to årene og summert differanse for alle kategoriene. For å løse dette er gjennomsnittene for uføretrygd regnet ut som prediksjoner. Produktet av leddene i dekomponeringen i prosentandel av gjennomsnittsforskjellen mellom de to årene summeres til 100 prosent.

7 Diskusjon

Utgangspunktet for analysen var å undersøke hvordan sannsynligheten for å bli uføretrygdet som ung voksen har endret seg fra 1996 til 2019. Tidligere litteratur og statistikk har vist stigende trend i antall unge uføretrygdede i alderen 25 til 34 år for tidsperioden. Dekomponeringsanalysen bekrefter at uføresannsynligheten har økt mellom 1996 og 2019. Mellom de to årstallene har det vært mer enn fordobling i uføreraten for unge uføretrygdede. Hovedfunnet i analysen er at endringer i effekten til forklaringsvariablene på uføretrygd er årsaken til økningen i uføreratene. Endringen i uføreraten er dekomponert i forklaringsvariablene alder, kjønn, utdanning, innvandring, sivilstatus og foreldres utdanning. Det er fortrinnsvis alder, kjønn og utdanning som har vært med på å øke uføreratene og innvandring har bidratt til å trekke ned ratene mellom de to årstallene.

Tidligere litteratur, fra kapittel 4, presenterer mulige årsaker til at uføreratene for unge uføre har økt. Gjentakende årsaker til den økte utviklingen blant unge voksne er regelverk, arbeidsmarked og økonomiske insentiver, utdanning, helse og demografi (Bragstad, 2018; Bråten & Sten-Gahmberg, 2022)

Regelverket for innvilget uføretrygd har i hovedtrekk være uendret for tidsperioden, men muligheten for å kombinere trygd med arbeid ble forenklet i 2015. Innføringen av tidsbegrenset uføretrygd skulle forebygge varig uføretrygd og begrense veksten av nye mottakere. Utviklingen i antall mottakere fra kapittel 5.4 kan tyde på at tidsbegrenset uføretrygd i liten grad reduserte antall unge uføretrygdede og individer ble midlertidig overført til andre trygdeordninger. Utvalget i analysen er ikke påvirket av innføringen av tidsbegrenset uføretrygd. Overføringen fra tidsbegrenset uføretrygd til arbeidsavklaringspenger skulle avklare muligheten til å arbeide og alternativet var overføring til uførepensjon. Unge uføre i utvalget er påvirket av overføringen til arbeidsavklaringspenger. Endringer i regelverket rundt arbeidsavklaringspenger kan ha hatt en effekt på sannsynligheten for å bli uføretrygdet. Tidligere avklaring om behov og arbeid på grunn av sykdom og/eller skade kan ha ledet til en endring i uførerisikoen, men i hvilken retning dette har påvirket er noe uvisst. Dette er effekter studien ikke fanger opp.

Arbeidsmarkedet har endret seg i en retning med begrensede muligheter for individer med manglede kompetanse, lav arbeidserfaring eller redusert helse. Unge voksne som tidligere fikk

arbeid i en lokal industri med manglende kompetanse og erfaring, har ikke like muligheter når industrien har flyttet eller blitt lagt ned, og de samme jobbene ikke eksisterer. Arbeidsmarkedet har opplevd en vridning fra primærnæringer til tjenesteytende næringer (Oslo Economics & Frischsenteret, 2020). Individuer med psykiske lidelser eller mangel på kompetanse kan oppleve utfordringer knyttet til tjenesteytende arbeid. Dette kan lede til endringer i tilbudet av arbeidskraft. Arbeidsinnvandring er en annen faktor som kan påvirke arbeidsmarkedet gjennom økt konkurranse for de samme jobbene. Arbeidsmarkedet er med på å påvirke sannsynligheten for å bli uføretrygdet.

Endringer i etterspørselen etter arbeidskraft kan påvirke insentivene til å ta del i arbeidslivet og de utfordringene knyttet til å finne tilpasset arbeid når man er uføretrygdet. Om tilbudet av arbeidskraft fra unge uføretrygdede ikke passer til etterspørselen fra arbeidsgivere kan det medføre en større barriere for å delta i arbeidsmarkedet. Rettet fokus på effektivitet og produktivitet i arbeidsmarkedet kan gi redusere jobbmulighetene til personer med dårlig helse (Fevang, 2020). Reduserte muligheter i arbeidsmarkedet kan øke utenforskap i samfunnet. Karakteristikkene til de unge uføretrygdede viser at den største andelen har grunnskole som høyeste registrerte utdanning. Et arbeidsmarked som i større grad krever et vitnemål fra videregående skole kan lede til at flere faller utenfor. Den deskriptive statistikken støtter dette ved inntektsnivået til nye uføre to år før innvilget trygd og svak tilknytning til arbeidsmarkedet.

Resultatene fra studien viser tydelig at det er større risiko knyttet til kjønnsforskjellene i uføretrygden, og sammenhengen har blitt sterkere fra 1996 til 2019. Det er flest kvinner som er uføretrygdet, med unntak av aldersgruppen 18 til 25 år som har et flertall av menn (Bragstad, 2018). Kjønnsforskjellene er med på å øke uføreratene og sannsynligheten for å bli uføretrygdet er større og økende for kvinner. En årsak til at kvinner er mer utsatt for uføretrygd kan være ulike sykdomsbilde. Det er flere kvinner enn menn som får innvilget uføretrygd med hoveddiagnose sykdommer i muskel-skjelettsystemet og bindevev, og internaliserende lidelser som angst og depresjon (NAV, 2022a). Fra litteratur var dette sykdomsforløpet mest vanlig for uføretrygdede i aldersgruppen 25 til 29 år (Brage & Thune, 2015). Endringer i kartlegging av diagnoser og større tilbud av psykisk helsevesen kan ha bidratt til at flere diagnostieres (Oslo Economics & Frischsenteret, 2020). Psykiske lidelser baseres i større grad på observasjoner og egne opplevelser av plagene. Dette kan resultere i at flere overrapporterer egen helsetilstand. Diagnostisering kan lede til et rapporteringsproblem i vurderingen av sykdoms- og/eller skadeomfanget. Diagnostisering, økonomiske insentiver og evner fanges ikke direkte opp i

studien, men dette kan være påvirkende faktorer. Samme gjelder sosiale normer og holdninger i samfunnet til det å være uføretrygdet.

Familiestruktur kan være en påvirkende faktor til endringer i uføresannsynligheten. Det har vært en endring i familiestruktur og hvordan de forskjellige familiemedlemmene forsøker seg. Flertallet av kvinner mottar nå inntekt av eget arbeid eller hovedinntekt fra trygdeordninger. Arbeidsmarkedet har over tid blitt mer likestilt ved at flere kvinner tar høyere utdanning og tar større del av arbeidslivet. Det er et resultat av tilbakegang i kvinner i yrkesaktiv alder som er familieforsøker. Siden kvinner har økt sin andel i arbeidsstyrken kan det tyde på at reservasjonslønnen er blitt lavere og insentivene til å ta del av arbeidslivet har økt. Endring i familiestruktur og deltagelse i arbeidslivet kan være årsak til økning i uføretrygdete kvinner.

Analysen har inkludert sivilstatus som viser at det er færre som gifter seg i 2019 sammenlignet med 1996. Dette kan komme fra at flere står som samboere. Resultatene tilsier at det er en ekteskapspremie tilknyttet uføretrygd, men det er usikkert i hvilken grad dette er en kausal sammenheng. Individuelt påvirkes av miljøet rundt og foreldres utdanningsnivå er inkludert for å se om karakteristikk hos foreldre kan påvirke sannsynligheten for uføretrygd. Resultatene viser at sannsynligheten for å bli uføretrygdet er stigende uavhengig av hvilket utdanningsnivå foreldrene har. Betydningen av foreldres utdanningsnivå er noe uklar. En sammenheng som ikke fanges opp i studien, men kunne forklart mer om overføringer over generasjoner, er sannsynlighet for å bli uføretrygdet om foreldrene var uføretrygdet og om påvirker unge voksne.

I likhet med annen litteratur viser resultatene en sammenheng mellom det å ha høyere utdanning og lavere uførerisiko (Bråten & Sten-Gahmberg, 2022; Fevang & Røed, 2006). Unge voksne i alderen 25 til 34 år har økt uføresannsynlighet med grunnskole som høyeste registrerte utdanning. Utviklingen tyder på at det har større innvirkning å ha høyere utdanning enn bare grunnskole i 2019 enn 1996. En forklaring kan være økningen i det generelle utdanningsnivået i populasjonen som gjør et individ svakere stilt med kun grunnskole i samfunnet. Kort høyere utdanning og lang høyere utdanning har redusert sannsynligheten for å bli uføretrygdet mellom 1996 og 2019. Det er ikke nødvendigvis utdanning alene som påvirker sannsynligheten for å bli uføretrygdet. Psykiske lidelser kan gjøre at utdanning blir mer utfordrende og videre påvirke hvor mange år med utdanning som fullføres. Frafall i utdanning og arbeid kan øke risikoen for å bli mottaker av trygdeordninger.

Innvandring har vært med på å trekke ned uføreratene samtidig som tilbøyeligheten for å bli uføretrygdet er lavere for innvandrere. Dekomponeringsanalysene viser at innvandring har trukket uføreratene mer ned mellom 1996 og 2019 enn mellom 1996 og 2003. Innvandring hadde en sterk oppgang på 2000-tallet som kan ha bidratt til en sterkere effekt i nyere tid. Spesielt ved et flertall med arbeid som innvandringsgrunn. (Statistisk sentralbyrå, 2022b). Arbeidsinnvandring kan bidra til positiv seleksjon for de som innvandrer ved bedre fysiske forutsetninger som gjør de mindre utsatt for bruk av helsetjenester.

Andre faktorer som kan påvirke uføreratene, som ikke er inkludert i studien, er geografisk variasjon. Norge har kommuner hvor uføreraten er høyere enn snittet og omvendt. Lokalt arbeidsmarked kan tenkes påvirker sannsynligheten for å bli uføretrygdet. Studien viser at faktorer som påvirker sannsynligheten er sammensatt og det er ingen årsak alene som bidrar til endringer i uføreratene.

8 Avslutning

I et samfunn hvor vi ser en økning i utenforskap hos unge har formålet med studien vært å undersøke hvordan sannsynligheten for å bli uføretrygdet er endret for unge voksne i alderen 25 til 34 år mellom 1996 og 2019. Resultatene fra analysen viser, i likhet med tidligere litteratur og statistikk, en økning i antall unge uføre i tidsperioden. I 2019 var 3,54 prosent av aldersgruppen 25 til 34 år uføretrygdet.

Dekomponeringen bekrefter at sannsynligheten for å bli uføretrygdet som ung voksen har økt. Sammensetningen i befolkningen i alderen 25 til 34 år har endret seg på en måte som skulle tilsi redusert uføerate. Økningen i uføeraten drives av endringer i effekten av forklaringsvariablene på uføretrygd fra 1996 til 2019. Bakenforliggende utviklingstrekk som kjønnsforskjeller, utdanningsnivå og tilvekst i innvandring innvirker på uføeraten.

Analysen har sett på hvordan variablene alder, kjønn, utdanning, innvandring, sivilstatus og foreldres utdanningsnivå har påvirket sannsynligheten for å bli uføretrygdet og i hvilken grad variablene har bidratt til endringer i uføeraten. Hovedfunnene i analysen er at alder, kjønn, utdanning og innvandring i størst grad har bidratt til endringer i uføeratene mellom 1996 og 2019. Ved å gjennomføre dekomponering for tidsperioden 1996 til 2003 og 1996 til 2019 kommer det frem at det største bidraget til økte uføerater kom fra endringer i effekten av forklaringsvariablene på uføretrygd mellom 2003 og 2019.

Alder, kjønn og utdanning har medvirket til økt uføerate og innvandring til redusert uføerate fra 1996 til 2019. Uføresannsynligheten er stigende med alder. Kvinner og individer med grunnskole som høyeste registrerte utdanning har en tydelig økning i uførerisiko mellom de to årene. Det er færre som har grunnskole som høyeste registrerte utdanning, men effekten av å ha kun grunnskole reduserte uføresannsynligheten i større grad i 1996 sammenlignet med 2019. Høyere utdanning og innvandring viser en redusert risiko for uføretrygd. Reduksjonen i uførerisikoen er drevet av økt innvandring og høyere utdanning. Endringene i effektene å uføretrygd for kort høyere utdanning, lang høyere utdanning og innvandring har blitt svakere over tid. Sivilstatus har medvirket til noe lavere uføerater og resultatene kan gi en indikasjon på at det finnes en ekteskapspremie for uføretrygd. Det er usikkert om resultatene mellom sivilstatus og uføretrygd er kausale. Uføeratene øker for individet om foreldrene er registrert

Avslutning

med utdanning, men den samlede effekten av foreldres høyeste utdanningsnivå er noe usikker i forklaringskraft på hvordan risikoen er endret.

Resultatene fremhever at det er effekten av grunnskole som høyeste registrerte utdanningsnivå på uføretrygd som er bekymringsfullt for utviklingen i uføreratene for unge voksne. Forslag til tiltak for å redusere antall unge uføre burde rettes mot utdanning og tiltak i arbeidslivet som kan bidra til inkludering av personer med nedsatt arbeidsevne. Framfor alt fullføring av videregående skole. Økningen i unge uføre leder til økte kostnader for staten i stønadsutbetalinger, psykisk påkjenning og utenforskap for individet, og ikke minst tap av humankapital og mulig økonomisk vekst.

Litteraturliste

- Arbeiderpartiet & Senterpartiet. (2021). *Hurdalsplattformen: for en regjering utgått fra Arbeiderpartiet og Senterpartiet 2021-2025*. Arbeiderpartiet.
<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/hurdalsplattformen/id2877252/>
- Arbeids- og sosialdepartementet. (2019). *Det norske trygdesystemet: Januar 2019*.
https://www.regjeringen.no/contentassets/03b0e088c8f44a8793ed0c0781556b11/a-008-b_det-norske-trygdesystemet-2019.pdf
- Arbeids- og velferdsetaten. (2022a). *Rundskriv til ftrl kap. 11 - Arbeidsavklaringspenger* (R11-00) [Rundskriv]. <https://lovdata.no/nav/rundskriv/r11-00>
- Arbeids- og velferdsetaten. (2022b). *Rundskriv til ftrl kap. 12 - Uføretrygd* (R12-00) [Rundskriv]. <https://lovdata.no/nav/rundskriv/r12-00>
- Arbeidsdepartementet. (2017, 10. oktober). *Bakgrunn for NAV-reformen*
<https://www.regjeringen.no/no/dokumentarkiv/regjeringen-solberg/asd/Tema-og-redaksjonelt-innhold/Bakgrunnen-for-NAV-reformen/id606533/>
- Bay, A.-H., Hatland, A., Hellevik, T. & Terum, L. I. (2019). *Trygd i aktiveringens tid* (3. utg.). Gyldendal.
- Blinder, A. S. (1973). Wage Discrimination: Reduced Form and Structural Estimates. *The Journal of Human Resources* 8(4), 436-455. <https://doi.org/10.2307/144855>
- Borjas, G. J. (2016). *Labor economics* (7. utg.). McGraw-Hill.
- Brage, S. & Thune, O. (2015). Ung uførhet og psykisk sykdom. *Arbeid og velferd*, (1/2015).
<https://www.nav.no/no/nav-og-samfunn/kunnskap/analyser-fra-nav/arbeid-og-velferd/arbeid-og-velferd/ung-uforhet-og-psykisk-sykdom>
- Bragstad, T. (2018). Vekst i uføretrygding blant unge. *Arbeid og velferd*, (2/2018).
<https://www.nav.no/no/nav-og-samfunn/kunnskap/analyser-fra-nav/arbeid-og-velferd/arbeid-og-velferd/vekst-i-uforetrygding-blant-unge>
- Bragstad, T. & Hauge, L. (2008). *Geografisk variasjon i uførepensjonering 1997-2004* (NAV-rapport 4/2008). Arbeids- og velferdsdirektoratet: Seksjon for statistikk og utredning. <https://www.nav.no/no/nav-og-samfunn/kunnskap/analyser-fra-nav/nav-rapportserie/nav-rapporter/geografisk-variasjon-i-uforepensjonering-1997-2004>
- Bratberg, E., Nilsen, Ø. A. & Vaage, K. (2015). Assessing the intergenerational correlation in disability pension reciprocity. *Oxford Economic Papers*, 67(2), 205-226.
<https://doi.org/10.1093/oep/gpu028>
-

- Bratberg, E., Risa, A. E. & Vaage, K. (2001). Sosial utjevning og veksten i uføretrygden. *Særtrykk av: Tidsskrift for velferdsforskning*, 4(3), 169-182.
- Bratsberg, B. & Røed, K. (2011). Kan demografi forklare veksten i uførhet? *Søkelys på arbeidslivet*, 28(1-02), 3-22. <https://doi.org/10.18261/ISSN1504-7989-2011-01-02-01>
- Brunborg, H. (2009). *Blir det gutt eller jente?* <https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/blir-det-gutt-eller-jente>
- Bråten, R. H. & Sten-Gahmberg, S. (2022). Unge uføre og veien til uføretrygd: The path to disability benefits for young people. *Søkelys på arbeidslivet*, 39(1), 1-19. <https://doi.org/10.18261/spa.39.1.4>
- Bufdir. (2022). *Sykefravær og uførhet i et kjønnsperspektiv.* https://www.bufdir.no/Statistikk_og_analyse/Kjonnlikestilling/Helse_og_kjonn/Sykefravar_og_uforhet/
- Dahl, G. B., Kostøl, A. R. & Mogstad, M. (2014). Family welfare cultures. *The Quarterly Journal of Economics*, 129(4), 1711-1752. <https://doi.org/10.1093/qje/qju019>
- Ellingsen, J. (2019). *Utviklingen i uføretrygd per 31. desember 2018.* Arbeids- og velferdsdirektoratet/Statistikkavdelingen. <https://www.nav.no/no/nav-og-samfunn/statistikk/aap-nedsatt-arbeidsevne-og-uforetrygd-statistikk/relatert-informasjon/uforetrygd14>
- Fedoryshyn, N. (2019). *Flere unge uføre - færre arbeider samtidig.* <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/flere-unge-ufore-faerre-arbeider-samtidig>
- Fevang, E. (2020). Helserelaterte ytelser og skjult arbeidsledighet—en diskusjon om mulige sammenhenger. *Søkelys på arbeidslivet*, 37(3), 201-215. <https://doi.org/10.18261/issn.1504-7989-2020-03-05>
- Fevang, E. & Røed, K. (2006). *Veien til uføretrygd i Norge* (Rapport 10/2006). Frischsenteret. https://www.frisch.uio.no/publikasjoner/pdf/rapp06_10.pdf
- Folketrygdloven. (1997). *Lov om folketrygd (folketrygdloven)* (LOV-1997-02-28-19). Lovdata. <https://lovdata.no/pro/#document/NL/lov/1997-02-28-19>
- Jann, B. (2008). The Blinder-Oaxaca decomposition for linear regression models. *The Stata Journal* 8(4), 453-479. <https://doi.org/10.1177/1536867X0800800401>
- Kostøl, A. R. & Mogstad, M. (2014). How financial incentives induce disability insurance recipients to return to work. *American Economic Review*, 104(2), 624-655. <https://doi.org/10.1257/aer.104.2.624>
-

- Meld. St. 14 (2020–2021). *Perspektivmeldingen 2021*. Finansdepartementet.
<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-14-20202021/id2834218/>
- Microdata.no. (2022). *Brukermanual*. Hentet 24. januar 2022 fra
<https://microdata.no/brukermanual-no.pdf>
- Microdata.no. (u.å.-a). *Lønnsinntekter*.
https://microdata.no/discovery/variable/?datastore=no.ssb.fdb&search=lønn&version=16&variable=INNTEKT_WLONN&date=1993-01-01
- Microdata.no. (u.å.-b). *Ofte stilte spørsmål*. Hentet 24. januar 2022 fra
<https://microdata.no/faq/>
- NAV. (2020, 15. desember). *Jobb ved siden av uføretrygd*.
<https://www.nav.no/no/person/pensjon/uforetrygd/jobbe-ved-siden-av-uforetrygd>
- NAV. (2021a, 21. mai). *Grunnbeløpet i folketrygden*. <https://www.nav.no/no/nav-og-samfunn/kontakt-nav/utbetalinger/grunnbelopet-i-folketrygden>
- NAV. (2021b, 18. november). *Ung ufør*.
<https://www.nav.no/no/person/pensjon/uforetrygd/ung-ufor>
- NAV. (2022a). *Mottakere av uføretrygd etter hoveddiagnose (primærdiagnose), alder og kjønn. Pr. 31.12.2016. Kvinner og menn. Prosent*. [Statistikk].
<https://www.nav.no/no/nav-og-samfunn/statistikk/aap-nedsatt-arbeidsevne-og-uforetrygd-statistikk/tabeller/mottakere-av-uforetrygd-etter-hoveddiagnose-primærdiagnose-alder-og-kjonn.pr.31.12.2016.kvinner-og-menn.prosent>
- NAV. (2022b). *Varig tilrettelagt arbeid i ordinær virksomhet (VTA-O)*.
<https://www.nav.no/no/bedrift/inkluderende-arbeidsliv/varig-tilrettelagt-arbeid-i-ordinaer-virksomhet-vta-o>
- NOU 2013: 12. (2013). *Uførepensjon i private tjenestepensjonsordninger*.
Finansdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2013-12/id747196/>
- NOU 2019: 7. (2019). *Arbeid og inntektssikring: Tiltak for økt sysselsetting*. A.-o. sosialdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2019-7/id2637967/>
- NOU 2020: 16. (2020). *Levekår i byer: Gode lokalsamfunn for alle* Kunnskapsdepartementet.
<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2020-16/id2798280/>
- Oaxaca, R. (1973). Male-Female Wage Differentials in Urban Labor Markets. *International Economics Review*, 14(3), 693-709. <https://doi.org/10.2307/2525981>
-

- OECD. (2019). *OECD Economic Surveys: Norway 2019*. OECD Publishing.
https://www.oecd-ilibrary.org/economics/oecd-economic-surveys-norway-2019_c217a266-en
- Oslo Economics & Frischsenteret. (2020). *Psykisk helse og uførehet blant unge* (Rapport 2020-43). Oslo Economics & Frischsenteret. <https://osloeconomics.no/2020/12/08/ny-rapport-psykisk-helse-og-uforhet-blant-unge/>
- Prop. 1 S (2009-2010). *For budsjettåret 2010 - Statsbudsjettet*. Finansdepartementet.
<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop-1-s-2009-2010/id580173/>
- Prop. 1 S (2018-2019). *For budsjettåret 2019 - Statsbudsjettet*. Finansdepartementet.
<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-1-s-gul-bok-20182019/id2613810/>
- St.prp. nr.1 (1999-2000). *Statsbudsjettet medregnet folketrygden*, . Finans- og tolldepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stprp-nr-1-1999-2000-/id137216/>
- Statistisk sentralbyrå. (2019a). *Hvordan klassifisere en persons høyeste utdanningsnivå?*
<https://www.ssb.no/utdanning/artikler-og-publikasjoner/hvordan-klassifiseres-en-persons-hoyeste-utdanningsniva>
- Statistisk sentralbyrå. (2019b). *Slik definerer SSB innvandrere*.
<https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/slik-definerer-ssb-innvandrere>
- Statistisk sentralbyrå. (2021). *11714: Uføretrygdede, etter kjønn, alder, statistikkvariabel og år. Kjønn og alder* [Statistikk].
<http://www.ssb.no/statbank/table/11714/tableViewLayout1/>
- Statistisk sentralbyrå. (2022a). *05532: Fødsler, etter statistikkvariabel og år. Fødsler i alt og år 1962 - 1994* [Statistikk].
<https://www.ssb.no/statbank/table/05532/chartViewColumn/>
- Statistisk sentralbyrå. (2022b). *Fakta om innvandring*. <http://ssb.no/innvandring-og-innvandrere/faktaside/innvandring>
- Statistisk sentralbyrå. (2022c). *Gjennomføring i videregående opplæring* [Statistikk].
<https://www.ssb.no/utdanning/videregaende-utdanning/statistikk/gjennomforing-i-videregaende-opplaering>
- Stock, J. H. & Watson, M. W. (2015). *Introduction to econometrics* (3. utg.). Pearson.
- Strøm, S. (1998). *Kontantstøtten*. https://ssb.brage.unit.no/ssb-xmlui/bitstream/handle/11250/178230/Strøm%20SØ%201998_03%20s%202-7.pdf?sequence=1
-

Verbeek, M. (2017). *A Guide to Modern Econometrics* (5. utg.). Wiley Custom

Appendiks

Tabell A.1 Dekomponering enkelteffekter 1996-2003, alle uføre

	Differanse	Variabel- bidrag	Koeffisient	Interaksjon
Alder 26	0,000379	-0,000022	0,000461	-0,000059
Alder 27	0,000480	-0,000049	0,000606	-0,000077
Alder 28	0,000542	-0,000048	0,000640	-0,000050
Alder 29	0,000633	-0,000004	0,000641	-0,000003
Alder 30	0,000491	0,000015	0,000469	0,000006
Alder 31	0,000612	0,000094	0,000484	0,000034
Alder 32	0,000753	0,000150	0,000551	0,000052
Alder 33	0,000728	0,000216	0,000455	0,000057
Alder 34	0,000835	0,000386	0,000377	0,000071
Kvinne	0,000581	0,000019	0,000557	0,000005
Grunnskole	0,001962	-0,002985	0,006974	-0,002027
Kort høyere utdanning	-0,001662	-0,000405	-0,001000	-0,000256
Lang høyere utdanning	-0,000625	-0,000275	-0,002366	-0,000115
Innvandrere	-0,000334	-0,000140	-0,000115	-0,000079
Norsk m/ innvandrerbakgrunn	-0,000038	-0,000003	-0,000031	-0,000004
Gift	0,000642	0,000679	-0,000043	0,000005
Tidligere gift	0,000304	0,000166	0,000180	-0,000041
Foreldre grunnskole	0,000356	0,000072	0,000444	-0,000160
Foreldre kort høyere utdanning	0,000301	0,000163	0,000103	0,000035
Foreldre lang høyere utdanning	0,000148	0,000106	0,000032	0,000010
Foreldre uoppgitt utdanning	-0,00686	-0,000160	-0,000332	-0,000195
Konstantledd	-0,002110	0,000000	-0,002110	0,000000
Samlet bidrag	0,0043	-0,002025	0,009107	-0,002791

Tabell A.2 Dekomponering enkelteffekter 1996-2003, nye uføre

	Differanse	Variabel- bidrag	Koeffisient	Interaksjon
Alder 26	0,000032	-0,000002	0,000038	-0,000005
Alder 27	-0,000006	-0,000004	-0,000003	0,000000
Alder 28	-0,000006	-0,000004	-0,000002	0,000000
Alder 29	0,000000	0,000000	0,000000	0,000000
Alder 30	-0,000026	0,000002	-0,000027	0,000000
Alder 31	-0,000014	0,000010	-0,000022	-0,000002
Alder 32	-0,000008	0,000012	-0,000018	-0,000002
Alder 33	0,000008	0,000018	-0,000009	-0,000001
Alder 34	-0,000030	0,000037	-0,000056	-0,000011
Kvinne	-0,000051	0,000004	-0,000054	0,000000
Grunnskole	-0,000128	-0,000268	0,000198	-0,000058
Kort høyere utdanning	-0,000078	-0,000090	0,000009	0,000002
Lang høyere utdanning	-0,000031	-0,000060	0,000020	0,000010
Innvandrer	0,000019	-0,000011	0,000018	0,000012
Norsk m/ innvandrerbakgrunn	-0,000002	0,000001	-0,000003	0,000000
Gift	0,000174	0,000054	0,000137	-0,000018
Tidligere gift	0,000013	-0,000002	0,000020	-0,000005
Foreldre grunnskole	0,000062	0,000002	0,000093	-0,000033
Foreldre kort høyere utdanning	0,000019	0,000015	0,000003	0,000001
Foreldre lang høyere utdanning	-0,000030	0,000021	-0,000039	-0,000012
Foreldre uoppgitt utdanning	-0,000089	-0,000006	-0,000053	-0,000031
Konstantledd	-0,000120	0,000000	-0,000120	0,000000
Samlet bidrag	-0,0003	-0,000272	0,000131	-0,000152

Tabell A.3 Dekomponering enkelteffekter 1996-2019, alle uføre

	Differanse	Variabel- bidrag	Koeffisient	Interaksjon
Alder 26	0,000207	-0,000002	0,000211	-0,000002
Alder 27	0,000308	-0,000013	0,000333	-0,000012
Alder 28	0,000367	-0,000005	0,000375	-0,000003
Alder 29	0,000433	0,000021	0,000402	0,000010
Alder 30	0,000534	0,000015	0,000512	0,000007
Alder 31	0,000710	0,000024	0,000674	0,000012
Alder 32	0,000864	-0,000016	0,000889	-0,000009
Alder 33	0,001005	0,000041	0,000942	0,000022
Alder 34	0,001244	0,000043	0,001176	0,000025
Kvinne	0,006738	0,000011	0,006691	0,000036
Grunnskole	0,013010	-0,002245	0,019521	-0,004266
Kort høyere utdanning	-0,005090	-0,000603	-0,003247	-0,001240
Lang høyere utdanning	-0,003163	-0,001115	-0,000688	-0,001361
Innvandrer	-0,005197	-0,000621	-0,001124	-0,003452
Norsk m/ innvandrerbakgrunn	0,000009	-0,000035	0,000017	0,000027
Gift	0,002009	0,002145	-0,000229	0,000093
Tidligere gift	0,000422	0,000414	0,000019	-0,000011
Foreldre grunnskole	0,001071	0,000114	0,002231	-0,001274
Foreldre kort høyere utdanning	0,000407	0,000430	-0,000012	0,000011
Foreldre lang høyere utdanning	0,000249	0,000232	0,000010	0,000007
Foreldre uoppgitt utdanning	-0,002902	-0,000720	-0,000599	-0,001584
Konstantledd	0,005510	0,000000	0,005510	0,000000
Samlet bidrag	0,0187	-0,001884	0,033613	-0,012987

Tabell A.4 Dekomponering enkelteffekter 1996-2019, nye uføre

	Differanse	Variabel- bidrag	Koeffisient	Interaksjon
Alder 26	0,000095	0,000000	0,000097	-0,000001
Alder 27	0,000115	-0,000001	0,000120	-0,000004
Alder 28	0,000115	0,000000	0,000116	-0,000001
Alder 29	0,000132	0,000002	0,000128	0,000003
Alder 30	0,000086	0,000002	0,000083	0,000001
Alder 31	0,000184	0,000002	0,000178	0,000003
Alder 32	0,000155	-0,000001	0,000158	-0,000002
Alder 33	0,000202	0,000003	0,000194	0,000005
Alder 34	0,000229	0,000004	0,000220	0,000005
Kvinne	0,002256	0,000002	0,002242	0,000012
Grunnskole	0,002346	-0,000202	0,003260	-0,000712
Kort høyere utdanning	-0,001389	-0,000134	-0,000908	-0,000347
Lang høyere utdanning	-0,000927	-0,000244	-0,000229	-0,000454
Innvandrer	-0,000947	-0,000050	-0,000220	-0,000677
Norsk m/ innvanderbakgrunn	-0,000038	0,000010	-0,000019	-0,000030
Gift	-0,000022	0,000171	-0,000324	0,000131
Tidligere gift	-0,000013	-0,000006	-0,000016	0,000009
Foreldre grunnskole	0,000102	0,000004	0,000229	-0,000131
Foreldre kort høyere utdanning	0,000077	0,000040	0,000019	0,000017
Foreldre lang høyere utdanning	0,000020	0,000046	-0,000016	-0,000011
Foreldre uoppgitt utdanning	-0,000584	-0,000027	-0,000153	-0,000404
Konstantledd	0,002260	0,000000	0,002260	0,000000
Samlet bidrag	0,0045	-0,000378	0,007420	-0,002586